

MASARYKOVA UNIVERZITA
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
GEOGRAFICKÝ ÚSTAV

SBORNÍK STUDENTSKÝCH PRACÍ

Z EXKURZE GEOGRAFIE V PRAXI

(ZX506)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obsah

1	Program exkurze	5
2	Referáty studentů	13
2.1	Geomorfologie severních Čech	13
2.1.1	Úvod	13
2.1.2	Geomorfologické členění	13
2.1.3	Charakteristika a vývoj reliéfu	15
2.1.4	Významné geomorfologické útvary	16
2.1.5	Zdroje	16
2.2	Krajinný ráz Mostecká a rekultivace dolů	17
2.2.1	Úvod	17
2.2.2	Mostecko a jeho obnova	17
2.2.3	Závěr	19
2.2.4	Použitá literatura	19
2.3	Nerostné suroviny v severních Čechách	20
2.3.1	Úvod	20
2.3.2	Historie těžby a surovinová základna	20
2.3.3	Současný stav	22
2.3.4	Závěr	23
2.3.5	Použitá literatura a zdroje	23
2.4	Konflikt prolomení těžebních limitů jako příklad limitů rozvoje regionu	25
2.4.1	Úvod	25
2.4.2	Historie těžby	25
2.4.3	Konflikt	25
2.4.4	Politika	27
2.4.5	Závěr	28
2.4.6	Použitá literatura	28
2.5	Obyvatelstvo severních Čech před 2. světovou válkou a dnes	29
2.5.1	Úvod	29
2.5.2	Historie osídlení severních Čech	29
2.5.3	Druhá světová válka a následné změny	30
2.5.4	Současné demografické charakteristiky	31
2.5.5	Použitá literatura	32
2.6	Trh práce v Ústeckém kraji	33

2.6.1	Úvod	33
2.6.2	Zaměstnanost	33
2.6.3	Nezaměstnanost	34
2.6.4	Závěr	36
2.6.5	Použitá literatura	36
2.7	Tepelné elektrárny v Severních Čechách, jako zaměstnavatelé a aktéři v regionu ...	37
2.7.1	Úvod	37
2.7.2	Vlastní sdělení	37
2.7.3	Zaměstnavatel	38
2.7.4	Aktér v regionu	38
2.7.5	Závěr	39
2.7.6	Zdroje	39
2.8	Geografická analýza vybraných obcí Ústeckého kraje	40
2.8.1	Úvod	40
2.8.2	Geografická analýza	41
2.8.3	Závěr	44
2.8.4	Použitá literatura	44
2.9	Sídlíště Janov jako příklad sociálně vyloučené lokality	46
2.9.1	Úvod	46
2.9.2	Historie Janova	46
2.9.3	Aktuální situace	46
2.9.4	Nezaměstnanost a nezaměstnatelnost	47
2.9.5	Vzdělanost	48
2.9.6	Kriminalita	48
2.9.7	Závěr	48
2.9.8	Použitý literatura	48
2.10	Ekologické organizace a sdružení Severních Čech	50
2.10.1	Úvod	50
2.10.2	Vlastní sdělení	50
2.10.3	Závěr	52
2.10.4	Použitá literatura	52
2.11	Pracoviště AOPK severních Čech (jejich působnost, činnost a kompetence)	53
2.11.1	Činnost správy CHKO	53
2.11.2	Zdroje:	57

2.12	Rozvoj cestovního ruchu v severních Čechách	58
2.12.1	Úvod	58
2.13	Cestovní ruch v severních Čechách	58
2.13.1	Vymezení regionu	58
2.13.2	Potenciál k cestovnímu ruchu	58
2.13.3	Předpoklady cestovního ruchu	59
2.13.4	Rozvoj cestovního ruchu	60
2.13.5	Závěr	60
2.13.6	Použitá literatura	61
2.14	Fungování MAS (místních akčních skupin), jejich působnost a dopady na regionální rozvoj.....	62
2.14.1	Co je MAS	62
2.14.2	Základní parametry MAS	62
2.14.3	Zhodnocení	63
2.14.4	Pozitivní hodnocení	64
2.14.5	Zdroje	65

1 PROGRAM EXKURZE

V termínu od 21.5. do 25.5. 2012 proběhla již druhá exkurze Geografie v praxi, která byla zaměřena na seznámení studentů geografie s činností organizací a firem, kde by se budoucí absolventi mohli potenciálně uplatnit ve své profesní kariéře. Tato exkurze byla podpořena z projektu Inovace výuky geografických studijních oborů (CZ.1.07/2.2.00/15.0222). V tomto roce jsme se vydali do severočeského regionu a navštívili následující organizace a instituce:

Obr. 1: Hlavní navštívená místa

1. den - Praha

7:30 odjezd od Janáčkova divadla, ul. Rooseveltova

10:00 – 12:00 Praha, **Ministerstvo místního rozvoje** (Na Příkopě 3, Praha 1):

- RNDr. Josef Postránecký: Ředitel odboru rozvoje a strategie regionální politiky
- Přednáška: Regionální politika řízená ministerstvem místního rozvoje a reforma veřejné správy

Obr. 2: Diskuse s RNDr. Josefem Postráneckým (foto: F. Chvátal).

13:30 – 14:15 **Český statistický úřad**, Na padesátém 3268/81 100 00 Praha 10-Strašnice

- Mgr. Robert Šanda: Vedoucí oddělení koordinace přípravy a zpracování sčítání ČSÚ
- Přednáška: Statistická data a jejich uplatnění a dostupnost v geografii.

Obr. 3: Návštěva Českého statistického úřadu (foto: M. Čapek)

15:00 – 16:30 ČHMÚ Na Šabatce 17, Praha Komořany

- RNDr. Jan Daňhelka, Ph.D.
- Přednáška: Struktura a odvětví činnosti ČHMU

Obr. 4: Návštěva ČHMU (foto: P. Daněk).

19:00 příjezd do kempu v Oseku a ubytování se v chatkách

Obr. 5. Autokemp v Oseku (foto: M. Čapek)

2. den – Mostecko

9:45 -10:10 Hrad Hněvín a vyhlídka na Most a okolí

10:20 – 10:45 zastávka u přesunutého kostela v Mostě

11:00 – 13:00 sraz na V. Řezáče 315, Most

- Odborná exkurze po rekultivacích v území společnosti **CzechCoal a.s.** s jejich pracovníkem

Obr. 6: Exkurze se společností Czech Coal a.s. (foto: M. Čapek).

14:30 – 16:00 Horní Jiřetín

- Přednáška **místostarosty Horního Jiřetína** Ing. Vladimíra Buřta
- Přednáška na téma Horní Jiřetín a Mostecká uhelná. Limity těžby, limity rozvoje a fungování samosprávy

Obr. 7: Diskuse s Ing. Vladimírem Buřtem (foto: F. Chvátal).

16:00 – 16:30 výjezd na zámek Jezeří – výhled na území povrchové těžby

17:00 – Litvínov krátká diskuse s ředitelem **OS Libuše** Ing. Danielem Šimmerzem

3. den – České středohoří

8:30 – 10:00 Prohlídka tepelné elektrárny **ČEZ a.s.** Počerady (u Mostu)

Obr. 8: Exkurze do elektrárny ČEZ Počerady (foto: F. Chvátal).

12:00 – 18:00 Litoměřice

- Exkurze do terénu s odborníky z **CHKO České středohoří** (Bc. Marcel Křištof)
- Lounsko – program LIFE+ záchrana ohrožených druhů, problematika dálnice D8

Obr. 9: Exkurze s odborníky ze správy CHKO České středohoří (foto: J. Divíšek)

18:30 přejezd autobusem do kempu v Jetřichovicích a ubytování se

4. den – Ústí nad Labem a NP České Švýcarsko

9:30 – 11:00 Ústí nad Labem

- RNDr. Jaroslav Koutský Ph.D. (Proděkan Fakulty sociálně ekonomické Univerzity Jana Evangelisty Purkyně)
- Přednáška: Socioekonomická analýza Ústeckého kraje

12:00 – 13:30 Krajský úřad Ústeckého kraje

- Ing. Jiří Svoboda (Vedoucí oddělení regionálního rozvoje a cestovního ruchu)
- Přednáška: Problematika regionálního rozvoje na Ústecku, projekty a návrhy řešení

14:10 – NP České Švýcarsko

- Exkurze v terénu s odborníkem ze správy NP Mgr. Richardem Nagelem
- Seznámení studentů se strukturou a fungováním správy NP + fyzickogeografická charakteristika NP

Obr. 10: Exkurze do NP České Švýcarsko (foto: J. Divíšek).

5. den - Šluknovsko

9:30 – 11:30 Varnsdorf

- Ing. Eva Hamplová - manažerka **MAS Šluknovsko**
- Přednáška: Místní akční skupiny, jejich působnost a dopady realizovaných projektů
- Prohlídka realizovaných projektů v terénu s odborným výkladem

Obr. 11: Diskuse s Ing. Evou Hamplovou (foto: F. Chvátal).

Obr. 12: Exkurze s MAS Šluknovsko (foto: F. Chvátal).

19:00 - návrat do Brna

2 REFERÁTY STUDENTŮ

2.1 GEOMORFOLÓGIA SEVERNÝCH ČIECH

Michaela Kňázková, Filip Hrbáček (GÚ PřF MU)

2.1.1 ÚVOD

Referát sa venuje problematike vývoja reliéfu a geomorfologického členenia severných Čiech, respektíve územia krajov Ústeckého a Libereckého (bývalého Severočeského). Jedná sa o územie na severe Českej republiky o rozlohe asi 7 800 km².

2.1.2 GEOMORFOLOGICKÉ ČLENENIE

Územie severných Čiech náleží k Hercynskému systému, k provincii Česká vysočina. Zasahujú sem 4 subprovincie, alebo sústavy – Krušnohorská, Poberounská, Krkonoško-jesenická a Česká tabule. Subprovincie sa ďalej členia na oblasti a tie na jednotlivé geomorfologické celky.

Krušnohorská soustava

Tvorí najväčšiu časť územia. V smere severovýchod-juhozápad zaberá oblasť od Nového Boru a Českej Lípy až po Tátec a Klášterec nad Ohří. Ležia v nej veľké mestá severných Čiech ako Most, Chomutov, Děčín, Ústí nad Labem a Teplice. Krušnohorská sústava je tvorená dvoma oblasťami – Krušnohorskou hornatinou na severe a Podkrušnohorskou oblasťou na juhu. Najvyšším vrcholom Krušných hôr a celej Krušnohorskej sústavy je Klínovec (1 244 m), ležiaci na hranici Ústeckého a Karlovarského kraja.

Poberounská soustava

Zasahuje sem svojou severozápadnou časťou a tvorí najmenšiu časť Severných Čiech. Severovýchodnú časť Poberounskej sústavy tvorí Brdská oblasť, ktorá sem zasahuje geomorfologickým celkom Džbán. Na juhu sa nachádza Rakovnická pahorkatina, ktorá patrí do oblasti Plzeňskej pahorkatiny.

Krkonoško-jesenická soustava

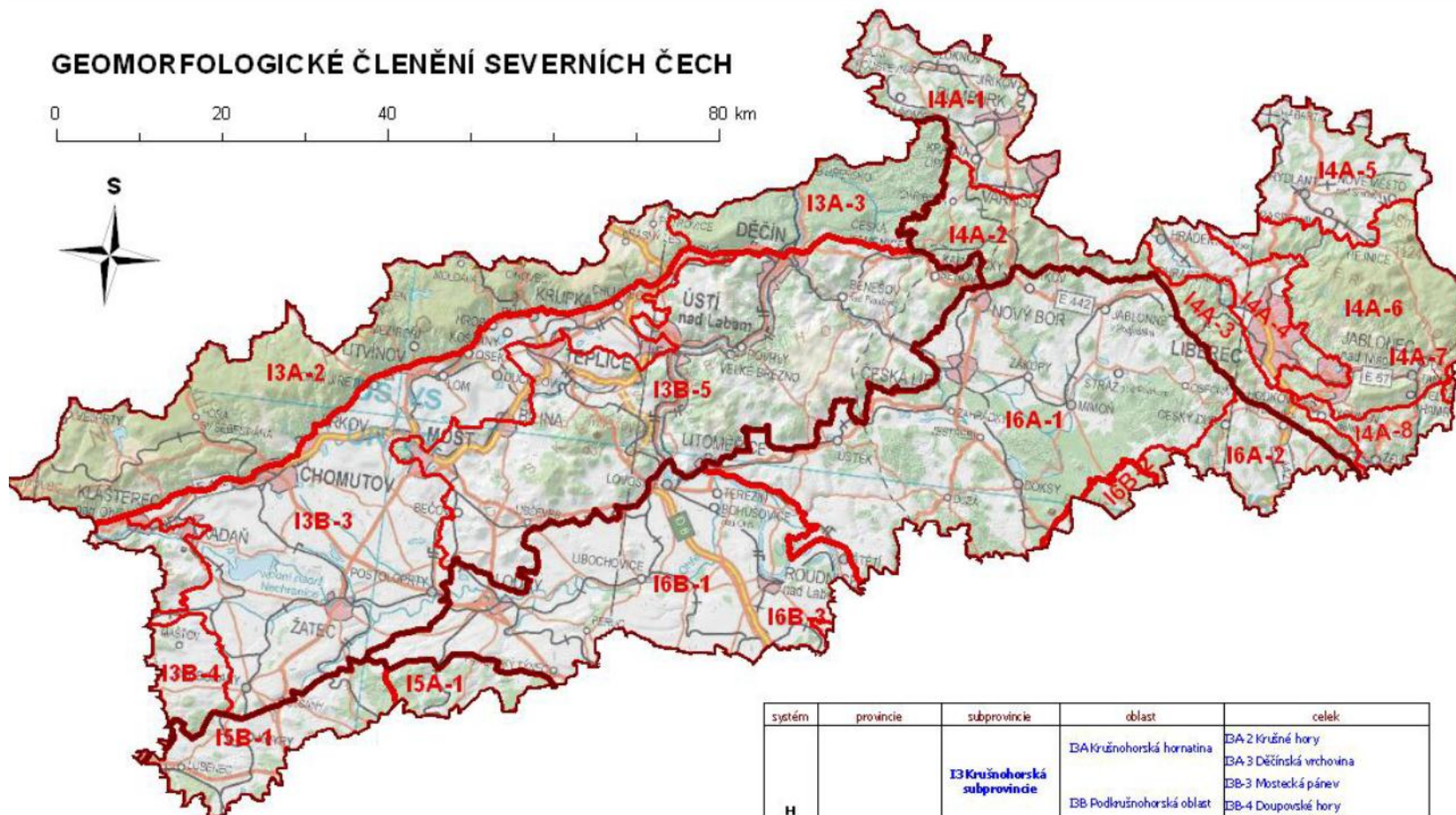
Tvorí severnú časť územia – Frýdlantský a Šluknovský výběžok. Delí sa na dve oblasti – Jesenickú a Krkonošskú, z ktorých na záujmové územie zasahuje len Krkonošská. Samotné Krkonoše na územie Severočeského kraja zasahujú len veľmi malou časťou.

Česká tabule

Ide o rozsiahly platformný útvar rozprestierajúci sa v stredných a severných Čechách od Svitáv až po Litoměřice. Delí sa na tri oblasti, z toho dve zasahujú na územie Severočeského kraja – Severočeská tabule a Středočeská tabule.

GEOMORFOLOGICKÉ ČLENĚNÍ SEVERNÍCH ČECH

0 20 40 80 km

systém	provincie	subprovincie	oblast	celek
HERCYNSKÝ	I Česká vysočina	15 Pobecká subprovincie	15A Brdská oblast	15A-1 Dřbáb
			15B Píseňská pahorkatina	15B-1 Rakovnická pahorkatina
		16 Česká tabule	16A Severočeská tabule	16A-1 Ralská pahorkatina
			16B Středočeská tabule	16B-1 Dolnohorská tabule
				16B-2 Jizerská tabule
				16B-3 Středolabská tabule

systém	provincie	subprovincie	oblast	celek
HERCYNSKÝ	I Česká vysočina	13 Krušnohorská subprovincie	13A Krušnohorská hornatina	13A-2 Krušné hory
			13B Podkrušnohorská oblast	13B-3 Děčínská vrchovina
		14 Krkonošsko-jesenická subprovincie		13B-4 Mostecká pánev
				13B-5 Doupské hory
				13B-6 České středohoří
				14A-1 Šlukovská pahorkatina
				14A-2 Lučická hory
				14A-3 Ještědsko-kozákovský hřbet
				14A-4 Žitavská pánev
				14A-5 Frýdlantská pahorkatina
				14A-6 Jizerské hory
				14A-7 Krkonoše
				14A-8 Krkonošské podhůří

2.1.3 CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ RELIÉFU

Reliéf severních Čech, které byly vymezeny administrativně jako území Ústeckého a Libereckého kraje, je možné v rámci republiky považovat za velmi členitý. Vlivem kombinace tektonické a vulkanické činnosti zde postupně došlo k výraznému tvarování reliéfu až do dnešní podoby.

Nejčlenitější část reliéfu se nachází na západě severních Čech v Krušnohorské subprovincii. Ta byla ve třetihorách výrazně ovlivněna jednak tektonickou činností, kdy došlo k vyzdvížení Krušných hor a zároveň vytvoření Podkrušnohorských pánví. Kromě toho ve třetihorách byly severní Čechy postiženy vulkanickou činností. Vulkanická pohoří jsou Doupovské hory, které jsou tvořeny erozí rozrušeným stratovulkánem a České středohoří, které jsou tvořeny desítkami čedičových vulkánů. Reliéf tak přechází ze zarovnaných povrchů ve vyšších nadmořských výškách Krušných hor po strmém jihovýchodním svahu do plošiny Mostecké pánve. Na jih od ní má reliéf vrchovinný charakter v Doupovských horách a místy až hornatý v Českém středohoří. Nejvyšším vrcholem Českého Středohoří je Milešovka (837 m).

Do Krušnohorské subprovincie dále patří Děčínská vrchovina. Jedná se o velmi členitou oblast charakteristickou především svými hlubokými údolími a kaňony v pískovcích, dále skalními městy a stolovými horami čedičového původu. V Děčínské vrchovině se nachází nejnížší bod v České republice u Hřenska v nadmořské výšce 115 metrů.

Jihozápadní část severní Čech navazující na Krušnohorskou subprovinci je zařazena do Poberounské subprovincie. Z ní zasahují do oblasti severních Čech celky Dřbán a Rakovnická pahorkatina. Jedná se o reliéf zarovnaných povrchů v nižších nadmořských výškách, zhruba kolem 400 metrů, do kterého jsou zařezány údolí.

Z jihu do severních Čech výrazně zasahuje Česká tabule, která je zastoupena Středočeskou a Severočeskou tabulí. Severočeskou tabuli zde tvoří převážně Dolnooharská tabule ležící mezi nivami Labe a Ohře. Dolnooharská tabule je má charakter pahorkatiny, ze které ojediněle vystupují kopce vulkanického původu – stejně jako v Českém středohoří. Nejvyšším bodem je výrazný vrchol Řípu, který vystupuje zhruba 200 metrů nad okolní krajinu. Druhou oblastí České tabule je Severočeská tabule s nejvýraznějším celkem Ralské pahorkatiny. Ta je ohraničena z východu nivou Labe, ze západu Ještědsko-Kozákovským hřbetem a ze severu Českým středohořím a Lužickými horami. Jedná se o rozsáhlou členitou pahorkatinu, místy až vrchovinu, ze které místy vystupují čedičové vrcholy (např. Ralsko – 696 m).

Severovýchodní část severních Čech patří do Krkonošsko –jesenické subprovincie. Reliéf této subprovincie je značně členitý. Oba výběžky – Šluknovský a Frýdlantský jsou relativně plošší, tvořeny Šluknovskou respektive Frýdlantskou pahorkatinou. Od Šluknovské pahorkatiny se reliéf východním směrem mírně zvedá a plošší reliéf Šluknovské pahorkatiny přechází ve vrchovinný reliéf Lužických hor. Ty mají stejný původ jako České středohoří a jedná se o třetihorní vulkanické

pohoří s četnými čedičovými kužely. Lužické hory jsou z východu ohraničeny Třitavskou pávní, kterou protéká řeka Nisa a leží v ní město Liberec a sousedí také s Ještědsko-kozákovským hřbetem, s výraznou nejvyšší horou Ještědem. Třitavská pánev je výrazně ohraničená již zmíněným Ještědsko-kozákovským hřbetem ze západu a Jizerskými horami s nejvyšší horou Smrkem (1124) z východu. V této části dochází k nejvyšším převýšením reliéfu, zatímco Liberec leží v nadmořské výšce 324 m, nadmořská výška Ještědu je 1012 m.

2.1.4 VÝZNAMNÉ GEOMORFOLOGICKÉ ÚTVARY

Jak už bylo naznačeno v předešlé části, v severních Čechách se nachází několik oblastí s cennými geomorfologickými tvary, které jsou ve většině případů zvláště chráněny. Oblast Českého středohoří, Doupovských hor, Lužických a částečně Ralské pahorkatiny a Dolnooharské tabule jsou vyjimečné svými kuželovitými vrchy vulkanického původu, které jsou na území ČR svým původem a tvarem výjimečné. Asi nejznámějšími vrcholy jsou Říp v Dolnooharské tabuli a Milešovka v Českém Středohoří.

Dalšími významnými geomorfologickými tvary na území severních Čech jsou tvary vzniklé na pískovcích. V Děčínské vrchovině to jsou Labské pískovce a na ně navazující České Švýcarsko. V této oblasti se nachází unikátní pískovcové útvary vzniklé erozí křídových mořských sedimentů. Nejznámějším útvarem je Pravčická brána, která je také symbolem národního parku České Švýcarsko. Kromě pískovcových tvarů se v této oblasti nachází četné kaňony a soutěsky, výrazná je také stolová hora Děčínský sněžník. Pískovcová skalní města se dále nacházejí v území CHKO Kokořínsko, které zasahuje do severních Čech pouze svou severní částí. Pískovcové útvary se také nachází v Ralské pahorkatině. Jak v Kokořínsku, tak v Ralské pahorkatině se nejedná o tak vyvinutá skalní města jako je tomu v Českém Švýcarsku, většinou se místo shluku útvarů skalních útvarů jedná pouze o osamělé skály.

Z geomorfologického hlediska je také významným útvarem průlom řeky Labe (Porta Bohemica) z Polabské nížiny do Středoevropské nížiny. Průlom začíná u Lovosic a končí u německé Pirny. Na našem území postupně prochází Českým Středohořím, Labskými pískovci a v Německu pak Českosaským Švýcarskem. Labe je místy hluboce zařezáno do okolního reliéfu a jeho údolí má až kaňonovitý charakter s četnými skalními útvary.

2.1.5 ZDROJE

- DEMEK, J.; MACKOVČIN, P. – Zeměpisný lexikon ČR – Hory a nížiny. 2. vyd., Brno, AOPK ČR, 2006. 580 s.
- http://www.herber.kvalitne.cz/FG_CR/geomorfologie.html
- <http://geoportal.gov.cz>
- <http://www.wikipedia.org/>

2.2 KRAJINNÝ RÁZ MOSTECKA A REKULTIVACE DOLŮ

Bc. Martin Hordějčuk (GÚ PřF MU)

Obr. 13: Uhelňý důl (foto: F. Chvátal).

2.2.1 ÚVOD

Měsíční krajina s doly, výsypkami, elektrárnami a smogem - tak ji asi známe, krajinu Mostecka. Ta se však mění, už není „černým trojúhelníkem“ středu Evropy a díky rekultivacím se postupně stává krajinou lesů, polí, vodních a rekreačních ploch. Může tak nabídnout příjemné prostředí pro turisty i místní obyvatele v okolí sídel (mesto-most.cz).

2.2.2 MOSTECKO A JEHO OBNOVA

2.2.2.1 Mostecká krajina

Krajina Mostecka stále patří k oblastem, které jsou v naší republice nejvíce postiženy přeměnou krajiny, resp. krajinného rázu kvůli povrchové těžbě. Mostecko je tedy, jako jedna z Podkrušnohorských pánví, typickým a reprezentativním příkladem polně-lesně-industriální krajiny. (HRNČIAROVÁ, T., MACKOVČIN, P., ZVARA, I. et al. 2009).

Avšak mluvíme-li o krajině Mostecka, je nutné upozornit na to, že její součástí jsou i Krušné hory, jež tvoří výraznou horskou stěnu ze severozápadu, dále to jsou západní výběžky Českého středohoří, které jako jedinečná krajina neovulkanických kuželů a kup vytváří velmi netypický pohled od Mostu na východ. Jižní část Mostecka pak volně přechází v poměrně běžnou zemědělskou krajinu plošin a plochých pahorkatin (HRNČIAROVÁ, T., MACKOVČIN, P., ZVARA, I. et al. 2009). Centrální část Mostecka je ale tvořena pánví se zmíněnými hnědouhelnými doly, s vlastním městem Most a s vystupujícími kužely vrchů Ressler, Široký vrch a Hněvín (mapy.cz).

Obr. 14: Krajina Mostecka (foto: M. Čapek).

2.2.2.2 Historie krajiny Mostecka

Těžba uhlí na Mostecku začala již na počátku 15. století, přesto díky málo intenzivní a hlubinné formě těžby si krajina zachovávala přirozený leso-zemědělský ráz. Hlavním zdrojem paliva bylo dřevo, díky němuž došlo k vykácení téměř celých Krušných hor. Od průmyslové revoluce se však základní energetickou surovinou stalo uhlí, které bylo od druhé poloviny 19. století, zejména po roce 1870, kdy byla prodloužena železnice pod Krušnými horami mezi Ústím a Chomutovem, masivně povrchově dolováno. Za „záchranu“ krušnohorských lesů tedy stálo právě objevení uhlí jako paliva, avšak za cenu zdevastování krajiny Mostecké pánve (ŠTÝS, S., 2009).

Neustálá intenzifikace rozvoje důlní a průmyslové činnosti vyvolávaly další a další stavební aktivity, ale i likvidace obcí včetně starého Mostu. Krajina největší devastace dosahovala za minulého režimu, přesto se již začala objevovat myšlenka potřeby rekultivace půdy. V 70. letech se přešlo od dílčích rekultivací k postupné komplexní rekonstrukci krajiny (litvinov.sator.eu). Bylo potřeba si uvědomit, že celkové pojetí rekultivační obnovy musí probíhat v rámci určité koncepce, včetně prognostické dimenze. A tou jsou dlouhodobé studie nazývané generely rekultivací, které pracují s úplným zahlazením důsledků těžby na krajinu. Prvním významným konceptem byl program nazvaný *Generel rekultivací SHD* (Severočeských hnědouhelných dolů), který vytvořila skupina nadšenců v nově založeném rekultivačním oddělení Báňských projektů v Teplicích (ŠTÝS, S., 2010). V dalších letech se generel aktualizoval a stával se podkladem pro územní plánování.

2.2.2.3 Současné rekultivace

V současném období je v místních plánech obnovy kladen důraz na tvorbu ekologicky vyvážené a esteticky účinné krajiny a na resocializaci rekultivovaných území. To znamená, že kromě zalesnění výsypek či zaplavení dolů vodou dochází i k obnově infrastruktury a vytváření podmínek pro výstavbu a úpravu území pro využívání volného času.

Při vytváření konceptů rekultivačních plánů je vždy potřeba vycházet z přírodních charakteristik rekultivovaného území a okolních krajinných celků, z charakteru těžby a

intenzity devastace území a ze souboru sociálně ekonomických poměrů. Mostecká pánev kromě svého teplého klimatu má také velký hydrologický potenciál. V minulosti při příchodu člověka to byla krajina jezer, mokřin a bažin. Proto také některé zbytkové lomy jsou cenným prostorem pro tvorbu četných jezer, jež mohou být využity i pro rybářství. Některé plochy jsou cílem zemědělských rekultivací, protože i nadále lidé budou potřebovat krajinu jako prostředek k výrobě potravin. Naopak výsypky se zalesňují a celkově vytváří zajímavou krajinu s turisticky rekreačním potenciálem. V okolí sídel vznikají vhodné příměstské zóny s využitím vodních areálů, lesoparků, sportovišť a hřišť (ŠTÝS, S., 2010). V tomto směru je Most výborným příkladem, v jeho okolí najdeme například areál hypodromu, golfového hřiště, mostecký autodrom či rekreační jezero Matylda (mapy.cz).

2.2.3 ZÁVĚR

Ať už se nám krajina Mostecka zdá jakkoli zdevastovaná, poškozená, špinavá, biologicky nestabilní nebo esteticky neatraktivní nemůžeme jí upřít to, že na člověka, který zde nežije, vždy silně zapůsobí – ať už pozitivně nebo negativně. Ke krajině Mostecka patří impozantní těžební krajina s rypadly a chladicími komíny tepelných elektráren na obzoru. Společně s masivem Krušných hor a vrchy Českého Středohoří na straně druhé vytváří působivý a netradiční krajinný ráz, který jinde v republice nenajdeme.

2.2.4 POUŽITÁ LITERATURA

- HRNČIAROVÁ, T. – MACKOVČIN, P. – ZVARA, I. et al. (2009): *Atlas krajiny České republiky*. Praha, Ministerstvo životního prostředí ČR; Průhonice, Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., 2009, 332 s.
- ŠTÝS, S. (2009): *Rekultivace*, Mostecké listy, 2009. č. 1, s. 4 [cit. 2012-05-18]. Dostupné na: <http://listy.mesto-most.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=100336&id_dokumenty=3730>
- ŠTÝS, S. (2010): *Kam kráčíš, krajino Mostecka?*, Mostecké listy, 2010. č. 12, s. 4 [cit. 2012-05-18]. Dostupné na: <http://listy.mesto-most.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=100336&id_dokumenty=2922>
- *Foto.mapy.cz* [cit. 2012-05-18]. Dostupné na: <<http://foto.mapy.cz/37921-Rypadlo-v-uhelnem-dolu-Vrsany-u-Mostu>>
- *Historie Litvínovska a okolí: Devastace krajiny Mostecka* [cit. 2012-05-18]. Dostupné na: <<http://litvinov.sator.eu/kategorie/krusnohori/v-prirode/devastace-krajiny-mostecka>>
- *Mapový server Mapy.cz* [cit. 2012-05-18]. Dostupné na: <<http://www.mapy.cz>>
Oficiální web města MOST: Rekultivace Mostecka [cit. 2012-05-18]. Dostupné na: <http://www.mesto-most.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9959&id=10915>

2.3 NEROSTNÉ SUROVINY V SEVERNÍCH ČECHÁCH

Bc. Lucie Seged'ová (GÚ PřF MU), Bc. Pavlína Mišová (GÚ PřF MU)

2.3.1 ÚVOD

Česká republika disponuje poměrně solidní surovinovou základnou jak v sektoru nerudných i stavebních surovin. V některých tzv. industrial minerals patří naše republika dokonce mezi významné producenty v rámci Evropy či světa, např. kaolín. Z palivoenergetických surovin jsme soběstační pouze v hnědém a částečně v černém uhlí. Spotřeba ropy a zemního plynu je z naprosté většiny pokryta dovozem. Importovány jsou rovněž všechny rudy, kovy, některé nerudní suroviny a také většina surovin pro výrobu průmyslových hnojiv. (MPO - *Nerostné suroviny v ČR – Stručná informace o surovinové základně ČR*).

2.3.2 HISTORIE TĚŽBY A SUROVINOVÁ ZÁKLADNA

Těžba nerostných surovin má v našich zemích dlouhou tradici. Avšak v jednotlivých historických obdobích měly přednost odlišné suroviny, což souviselo také s technologickými pokroky a vybavením. (zlato, rudy, uran, stavební suroviny). Od středověku se začínají zakládat u nalezišť rud tzv. horní města (Kutná Hora, Příbram, Jáchymov, Zlaté Hory ad.). Těžba energetických surovin (např. uhlí) má svůj počátek v období průmyslové revoluce, avšak k zintenzivnění těžby dochází až ve 20. století, což mělo za následek destrukci přírodního prostředí a ekologickou zátěž.

Právně je těžba nerostných surovin ošetřena horním zákonem č. 44/1988 Sb. O ochranně a využití nerostného bohatství. (*Nerostné suroviny a jejich těžba*)

2.3.2.1 Geologie

Nerostné suroviny jsou velmi nerovnoměrně rozloženy, což souvisí s geologickou strukturou území. Severní Čechy jsou součástí Českého masivu, který je tvořen především horninami prekambriického a paleozoického stáří. V oblasti oherského riftu se vyskytují krystalické horniny. Zčásti je rift vyplněn terciárními sedimenty podkrušnohorských pánví (mostecká a sokolovská) a produkty neogenního vulkanismu. V jižní části oblasti sasko-durynské (saxothuringikum) se nachází hlubinný litoměřický zlom skrytý pod mladšími sedimenty. Oblast západosudetská (lužická) tvoří severní část Českého masivu a od středočeské oblasti je oddělena labským zlomovým pásmem (=labskou linií) skrytým pod uloženinami české křídové pánve. (*Geologie*)

2.3.2.2 Nerostné suroviny severních Čech

Měsíční krajina - tak se také říká severním Čechám. Za toto pojmenování mohou povrchové doly na hnědé uhlí, které se táhnou v délce mnoha kilometrů. Nachází se v tektonickém zlomu a celková rozloha uhlonosné sedimentace činí 1900 km². Uhelné sloje vznikly ve středním miocénu. Jedná se o pánve *Severočeskou* - část chomutovská, mostecká (hloubka povrchového dobývání 150 m) a teplická, kde těžba skončila v roce 1997. Další pánve se nazývají *Sokolovská* (Z od Karlových Varů), *Chebská* (1 mld. tun zásob, ale těžba vyloučena - FL) a *Žitavská*. Těžba hnědého uhlí začala již koncem 18. stol. v místech výchozů

uhelných slojí a v mělkých lomech. Od druhé poloviny 19. století docházelo k intenzivnější těžbě a severočeský uhelný revír se stal nejvýznamnějším uhelným revírem ve střední Evropě. (*Nerostné suroviny a jejich těžba*)

Těžba uranu se v oblasti severních Čech začala rozvíjet až po 2. sv. válce a od druhé poloviny 80. let dochází k postupnému útlumu těžby. V minulosti byla významná těžba zejména v Jáchymově (do 2. poloviny 20. století zdaleka nejvýznamnější zdroj), v Horním Slavkově, v Příbrami a v křídových pískovcích v okolí Stráže pod Ralskem. Hlubinná těžba uranu se v okolí Stráže pod Ralskem prováděla po léta za pomoci vhánění silných kyselin do podzemí, což vedlo ke značnému zamoření podzemních vod a od ukončení těžby zde probíhá likvidace ekologických škod. Dnes se uran na našem území těží jen v oblasti Rožné na Moravě. (*Uran (prvek) – Wikipedie*)

Těžba rud má na našem území velmi starou tradici. Dlouhodobá těžební činnost má za následek, že se území České republiky stalo bohatým jen na chudé rudy. Těžba rud doznala posledního velkého rozmachu v období studené války po roce 1948. V severních Čechách se těžila např. železná ruda (Měděnec) a cín s wolframem (Cínovec, Krásno) atd. (*Geologie*)

Nerudní suroviny představují po energetických nerostných surovinách nejvýznamnější skupinu surovin na území našeho státu. Největší geologické zásoby v této skupině surovin tvoří vápence, kaolin, jíly a přírodních písky. Nejvýznamnější ložiska *kaolinu* se nacházejí v oblasti Karlovarska, Kadaňska, Podbořanska (Krásný dvůr) a v oblasti Chebské pánve. Severozápadní Čechy jsou bohaté také na *těžbu jílu* a to v oblastech kladensko-rakovnickém permokarbonu, chebské a sokolovské pánvi atd. Nejvýznamnější ložiska *sklářských a slévárenských písků* se nachází v oblasti Srní, Provoďíně, Střeleči a ve Velkém Luhu. Těžba *vápence* probíhá v severních Čechách zejména v oblasti krkonošsko-jizerského krystalinika a české křídové pánve. Mezi další těžené nerudné suroviny patří také *fluorit* (Moldava, Jílová u Děčína, Harachov), *bentonit* (Hroznětínsko -oblast Doupovských hor a Mostecko - České Středohoří), *baryt* (Harachov) a *drahé kameny* (Podsedlice, Vestřev). (*Geologie*)

Česká republika má mimořádně velké geologické zásoby stavebních surovin - stavebního kamene, šterkopísků a cihlářských surovin. Stavební kámen a šterkopísky jsou rovněž významné vývozní komodity. *Stavební kámen* tvoří všechny pevné magmatické, sedimentární i metamorfní horniny, ty se používají ve vytěženém stavu (lomový kámen) nebo převážně v upraveném stavu (drcené kamenivo). Průmyslově využitelná ložiska stavebního kamene jsou rozšířena na celém území Českého masivu a jsou evidována v mimořádně velkém počtu. *Šterkopísky* jsou směsí šterku a písku, jsou to nezpevněné sedimenty, vzniklé snosem a usazením více nebo méně opracovaných úlomků rozpadlých hornin. V ČR je naprostá většina ložisek kvartérních, a to fluvialního původu; průmyslově využitelná ložiska jsou soustředěna především v povodí větších řek - v severních Čechách jsou významné akumulace v povodí Ohře, toku Cidliny a Jizery a středního toku Ploučnice, menší význam mají glacienní ložiska na Frýdlantsku. *Cihlářské suroviny* jsou všechny druhy surovin vhodné samostatně nebo ve směsi k cihlářské výrobě. K tomuto účelu jsou nejčastěji používané tyto typy hornin: spraše, sprašové a svahové hlíny, jíly a jílovce, slíny, zvětraliny

břidlic a další. V ČR jsou k tomuto účelu využívány především kvartérní hlíny různé geneze. Ložiska cihlářských surovin v severních Čechách jsou vázány na glaciální sedimenty; v místě těžby vznikaly hliníky (hlinišť), později cihelny.

Obr. 15: Těžba uhlí (foto: F. Chvátal).

2.3.3 SOUČASNÝ STAV

Od roku 1989 dochází na území státu k útlumovému programu v těžbě nerostných surovin, přičemž největší útlum nastal v oblasti uhlí, naopak nárůst v těžbě zaznamenaly od roku 2000 stavební suroviny, bentonit a kaolin – zejména v důsledku exportu (jedná se o ekonomicky významné suroviny) nebo kvůli zvyšování objemu stavebních prací.

Hnědé uhlí představuje rozhodující energetický zdroj České republiky, z něhož se v současné době zajišťuje cca 60 % výroby elektrické energie. Dvě uhelné společnosti těžící v Severočeské pánvi - mostecká uhelná společnost, a.s. Most a Severočeské doly, a.s. Chomutov těží ročně 35 - 40 mil. tun uhlí a v Sokolovské pánvi těží Sokolovská uhelná, a.s. Vřesová ročně 11 - 12 mil. tun ve 4 lomech. Těženo je 9 ložisek s celkovou roční těžbou 47,5 mil. tun (rok 2008).

Těžba uranu v Česku od 90. let klesá. Dnes se těží jen zlomek toho, co se těžilo v padesátých letech. Úplný útlum však bude záviset na ceně suroviny. Nyní je jediným otevřeným uranovým dolem v Česku lokalita Rožná v Dolní Rožínce na Vysočině, v oblasti severních Čech se již netěží.

Těžba wolframu také klesá, k roku 2008 jsou evidována 4 ložiska se zásobami 70 tis. tun. Dále jsou zaznamenána 3 ložiska cínu se zásobami 163,8 tis. tun (rok 2008).

V oblasti stavebních surovin v současnosti těžba pocit'uje rozmach. K roku 2008 je evidováno 208 ložisek šterkopísků, 319 ložisek stavebního kamene (těženo 114) a 136 ložisek cihlářských surovin (těženo 42). Těžební organizace v ČR v oblasti stavebních surovin zastupují TARMAC Severokámen a.s., Liberec, Kamenolom Císařský a.s., Šluknov, Weiss s.r.o., Děčín, Pískovny Dobříň, a.s., Roudnice nad Labem, 1. Stavební a.s., Litoměřice ad.

Poklesem a následným ukončením těžby přichází také povinnost rekultivace zasaženého území. V oblasti severních Čech je častá rekultivace hydrická, tímto případem je například jezero Milada na Ústecku vzniklé v těžební jámě hnědouhelného lomu Chabařovice či jezera Matylda (zatopení lomu Vrbenský) a Benedikt na Mostecku; zatopených zbytkových jam po těžbě se nyní využívá jako rekreačních areálů.

2.3.4 ZÁVĚR

Těžební průmysl je odvětví neodmyslitelně spjaté s technickým a ekonomickým rozvojem společnosti. Jak vyplývá z předchozích částí, každé území České republiky disponuje obrovským nerostným potenciálem, který byl využíván již od 10. století. V případě severních Čech jsou nejvýznamnější ložiska hnědého uhlí (uhelné pánve severočeská, sokolovská, chebská a žitavská), rud (Cínovec, Krásno), stavebních surovin; v minulosti to byly cíno-wolframové rudy a uran (Stráž pod Ralskem). Historická těžba surovin však nepřinesla jen ekonomický rozvoj, ale také řadu negativních jevů, jež se s pokračující těžbou především energetických surovin v posledních letech dále prohlubovaly. V současnosti tak dochází k útlumu objemu těžby nerostných surovin, především v oblasti hnědého uhlí, a významnou se stává rekultivace těžbou zasaženého území.

2.3.5 POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

- MPO - Nerostné suroviny v ČR – Stručná informace o surovinové základně ČR [cit. 2012-05-10]. Dostupné na: <<http://www.mpo.cz/dokument5616.html>>.
- Nerostné suroviny a jejich těžba [cit. 2012-05-10]. Dostupné na: <<http://geography.upol.cz/soubory/lide/smolova/GCR1/Nerostne%20suroviny%20a%20jejich%20tezba.pdf>>
- Geologie – Geologická stavba a nerostné suroviny České republiky [cit. 2012-05-10] Dostupné na: <http://www.herber.kvalitne.cz/FG_CR/geologie.html>
- Uran (prvek) – Wikipedie [cit. 2012-05-10]. Dostupné na: <[http://cs.wikipedia.org/wiki/Uran_\(prvek\)#V.C3.BDskyt.2C_t.C4.9B.C5.BEba_a_zp_racov.C3.A1n.C3.AD_v_.C4.8Cesku](http://cs.wikipedia.org/wiki/Uran_(prvek)#V.C3.BDskyt.2C_t.C4.9B.C5.BEba_a_zp_racov.C3.A1n.C3.AD_v_.C4.8Cesku)>
- Historie a současnost těžby nerostných surovin na Sokolovsku [cit. 2012-05-13]. Dostupné na: <http://geography.upol.cz/soubory/studium/bp/2009-rg/2009_Fejlkova.pdf>

- *Česká geologická služba – Geofond: Stavební suroviny* [cit. 2012-05-13]. Dostupné na:
<http://www.geofond.cz/dokumenty/nersur_rocenky/rocenkanerudy99/html/stav_sur.html>
- *Ložiska ČR* [cit. 2012-05-13]. Dostupné na:
<http://geologie.vsb.cz/loziska/loziska/loziska_cr.html>

2.4 KONFLIKT PROLOMENÍ TĚŽEBNÍCH LIMITŮ JAKO PŘÍKLAD LIMITŮ ROZVOJE REGIONU

Mgr. Martin Braun (GÚ PrF MU)

2.4.1 ÚVOD

Těžba hnědého uhlí v severních Čechách a zvláště pak na Mostecku má dlouhou historii. Obřích rozměrů však dosáhla až v časech po druhé světové válce. Hnědé uhlí jako energetickou surovinu znevýhodňuje metoda povrchové těžby, kdy jsou kladeny velké nároky na krajinu a místní obyvatele. Celá města a obce jsou přemísťovány a ničeny. V časech plánované ekonomiky nebyl odpor obyvatel příliš možný. Vše bylo snazší i z důvodu nově přichozích obyvatel do vysídlených Sudet, kdy noví obyvatelé neměli takový vztah k místu. Na ochranu krajiny a zamezení dalším necitlivým zásahům po vzoru minulého režimu byly krátce po revoluci v roce 1989 přijaty takzvané „Územní limity těžby hnědého uhlí v severních Čechách“. V současné době probíhá významná diskuse na téma jejich prolomení nebo naopak zachování. V sázce je energetická soběstačnost země se zachováním současného energetického „mixu“, nebo naopak cesta nových zdrojů, úspor, zelené energetiky či oživení jaderné energetiky. Zásoby hnědého uhlí za současných podmínek by měly vystačit zhruba do roku 2020. Tedy čas pro rozhodování se krátí a tlak sílí.

2.4.2 HISTORIE TĚŽBY

Využívání uhlí se v okolí Mostu datuje od roku 1594 a je spojeno mimo jiné s mnichy v klášteře v Oseku. V roce 1871 byla ve Vídni Vídeňskou směnečnou bankou založena Mostecká společnost pro dobývání uhlí jako první hnědouhelná akciová společnost v Rakousku-Uhersku. Koncem roku 1945 vznikl n.p. Severočeské hnědouhelné doly (SHD) v Mostě, tento název vydržel až do roku 1992. Po rozpadu SHD byla Fondem národního majetku ČR dne 1. 11. 1993 založena Mostecká uhelná společnost, a.s. Společnost vznikla spojením bývalých státních podniků Doly a úpravny Komořany, Doly Ležáky a Doly Hlubina.

V souvislosti s transformací oboru byly za její existence postupně utlumovány a posléze uzavřeny některé provozy, například Úpravna uhlí Herkules, Lom Most, hlubinný důl Alexander a hlubinný důl Kohinoor. Poslední činný hlubinný hnědouhelný důl v ČR, důl Centrum, provozuje společnost Czech Coal a.s., což je právní nástupce SHD.

2.4.3 KONFLIKT

Hlavním problémem v oblasti je severovýchodní okraj lomu ČSA u Litvínova a zvláště pak sloje uložené pod sídly, z nichž nejohroženějším je obec Horní Jiřetín, potažmo samotný Litvínov s blízkou chemičkou Chemopetrol. Podle údajů Czech Coal a.s. jsou zásoby uhlí v této lokalitě významné, ba co víc, jsou největší v ČR. Avšak podléhají územním limitům těžby. Do limitů představují zásoby 32,2 milionu tun kvalitního hnědého uhlí (k 1. 1. 2011) s výhřevností okolo 17,8 MJ/kg. Za nimi se nacházejí největší zásoby uhlí v České republice – více než 750 milionů tun hnědého uhlí s nejvyšší výhřevností v ČR. Hrubá těžba

na lokalitě ČSA v roce 2010 dosáhla 4 628 tisíc tun. Snahou skupiny Czech Coal je s ohledem na situaci na energetickém trhu a zájem odběratelů o kvalitní hnědé uhlí udržet životnost lokality co nejdéle. Avšak za stávající situace, kdy se stále zpochybňuje možnost překročení limitů, připravuje skupina Czech Coal harmonogram omezování a dočasného zastavení těžby v lokalitě ČSA. Těžba významně klesne po roce 2012 ze stávající roční výše cca 4,2 milionu tun téměř na polovinu, na Úpravně uhlí Komořany bude ukončena výroba tříděných druhů. Pokud nedojde k „racionálnímu“ přehodnocení pohledu na využití hnědého uhlí za limity, po roce 2022 bude těžba v této lokalitě přerušena. S oběma předpokládanými kroky souvisejí i dopady na zaměstnanost v regionu. Skupina na svých internetových stránkách uvádí, že s ukončením těžby je spojen zánik 8 000 pracovních míst a výpadek značných daňových příjmů do rozpočtu státu.

Obr. 16: Územní limity těžby v okolí města Litvínov (zdroj: <http://www.czechcoal.cz/>).

Kritici těžby naopak uvádějí, že těžba presentovaná jako relativně levná v sobě nese spoustu externalit, které sanuje místní obyvatelstvo zhoršeným životním prostředím, nižší kvalitou života, zdravotními obtížemi. Tyto skutečnosti k důsledku těžbu prodražují. Podle studie Centra pro výzkum životního prostředí UK v Praze by těžba a vypořádávání se s jejími následky přineslo v příštích 120 letech částku kolem 1,3 bilionu Kč. Argument zániku pracovních míst podle kritiků též není na místě, neboť samotná přítomnost povrchových dolů brání vzniku mnoha aktivit, turistickému ruchu a se zánikem sídel je spojen právě i zánik pracovních míst.

Velkým problémem je i fakt, že stavební uzávěra, která do vyhlášení územních limitů těžby v řadě obcí panovala, skončila a život se přiblížil normálu. Dnes je situace s obnovenou diskuzí opět nejistá. Nemovitosti ztrácejí na ceně, noví obyvatelé sotva přicházejí a investice taktéž cílí na jiné lokality.

Současná vláda sice zamítla prolomení územních limitů těžby, avšak s příchodem levicových kabinetů se může situace změnit a obec Horní Jiřetín může následovat osud historického královského města Mostu. Podobně ohroženým objektem je i památka v podobě zámku Jezeří, který se nad zmíněným velkolomem tyčí jako svědek barvitě minulosti tohoto kraje.

2.4.4 POLITIKA

Prolomení těžebních limitů je i velkým tématem politickým. S myšlenkou prolomit tyto limity z 90. let přišel v roce 2005 tehdejší premiér Jiří Paroubek. Od té doby se problém v severních Čechách cyklicky vrací před každými volbami. Velkým tématem se téma limitů stalo s příchodem Strany zelených na parlamentní politickou scénu. Ministr Martin Bursík sice schválil jistou korekci, kdy na žádost Severočeských dolů provedl výměnu prostoru v jižní části Dolu Bílina u obce Braňany na Mostecku za prostor pro těžbu uhlí na severu.

V roce 2008 vznikla za Topolánkovy vlády „nezávislá“ komise zabývající se energetickou bezpečností a zdroji energie v ČR. Komisi vedl bývalý šéf Akademie věd ČR Václav Pačes. Komise mimo jiné upozorňuje na to, aby vláda neomezovala podnikatelská rozhodnutí v oblasti těžby hnědého uhlí a aby byla připravena otevřít diskusi o těžebních limitech podle jasně vymezených pravidel. Zprávu kritizoval tehdejší ministr ŽP Martin Bursík.

Před volbami v roce 2010 bylo téma opět vysoce aktuální. Na počátku platilo dosavadní rozložení, kdy levicové strany v čele s KSČM jasně požadují zrušení, nebo alespoň prolomení (ČSSD) těžebních limitů. S průběhem kampaně a negativními reakcemi severočeského voličstva ale i ČSSD svou rétoriku mírnila. Naproti tomu pravicové s křesťanskodemokratické strany byly pro zachování omezení. Strana Věci veřejné s tímto tématem dosáhla rovněž úspěchů a v jejích poslaneckých lavicích nakonec zasedl i bývalý litvínovský starosta za ODS Milan Šťovíček, který velmi brojil a argumentoval proti lidem ze Severočeských dolů.

2.4.5 ZÁVĚR

Téma prolomení těžebních limitů je otázkou, která bude ještě dlouhý čas rezonovat naší politikou i veřejným prostorem. S omezením jaderné energetiky v Německu a tlakem na okolní státy v tomto směru může tlak na hnědé uhlí ještě zesílit. Osobně jsem spíše pesimistou a domnívám se, že v naší konzervativní zemi se zvolí spíše metoda obětování jedné obce pro blaho celku, než omezení celku, šetření a hledání nových východisek.

2.4.6 POUŽITÁ LITERATURA

- *Dialog Horní Jiřetín - - DIALOG - co a proč tu je.* [cit. 2012-05-16]. Dostupné na: < <http://www.hjdialog.cz/articles.php?lng=cz&pg=186>>
- *Limity pro těžbu uhlí v sev...* [cit. 2012-05-16]. Dostupné na: < <http://www.enviport.cz/limity-pro-tezbu-uhli-v-sev-149826.aspx>>
- *Limity těžby uhlí tato vláda nezruší, řekl John v Litvínově - Ekolist.cz.* [cit. 2012-05-16]. Dostupné na: < <http://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/zelena-usporam/limity-tezby-uhli-tato-vlada-nezrusi-rekl-john-v-litvinove>>
- *MPO navrhne prolomení limitů těžby uhlí - Zpravodajství (Český rozhlas).* [cit. 2012-05-16]. Dostupné na: < <http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaciekonomika/zprava/644691>>
- *ProSun - plynové kotelny, kogenerační jednotky, velkoplošné solární systémy.* [cit. 2012-05-16]. Dostupné na: < <http://www.prosun.cz/page/80/tiskova-zprava-ze-dne-19-3-2012-teplarnici-tlaci-na-prolomeni-tezebnich-limitu>>
- *Studie Spálení uhlí za územními limity těžby si vyžádá bilion Kč - FinančníNoviny.cz.* [cit. 2012-05-16]. Dostupné na: < <http://www.financninoviny.cz/zpravy/studie-spaleni-uhli-za-uzemnimi-limity-tezby-si-vyzada-bilion-kc/760875>>
- *UR 2010 - 1.5 Produkce hnědého uhlí Czech Coal Udržitelný rozvoj Roční zpráva UR 2010 - Hospodaření a udržitelný rozvoj v roce 2010.* [cit. 2012-05-16]. Dostupné na: < <http://www.czechcoal.cz/cs/ur/zprava/2010/ur15.html>>
- *Územní limity těžby hnědého uhlí v severních Čechách - Wikipedie.* [cit. 2012-05-16]. Dostupné na: < http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Azemn%C3%AD_limity_t%C4%9B%C5%BEby_hn%C4%9Bd%C3%A9ho_uhl%C3%AD_v_severn%C3%ADch_%C4%8Cech%C3%A1ch>
- *Vláda zváží prolomení těžebních limitů, Greenpeace protestuje - Zpravodajství (Český rozhlas).* [cit. 2012-05-16]. Dostupné na: < <http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaciekonomika/zprava/644012>>
- *Zaniklé obce.* [cit. 2012-05-16]. Dostupné na: < <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=264>>

2.5 OBYVATELSTVO SEVERNÍCH ČECH PŘED 2. SVĚTOVOU VÁLKOU A DNES

Bc. Gustav Novotný, Bc. Tomáš Novotný

2.5.1 ÚVOD

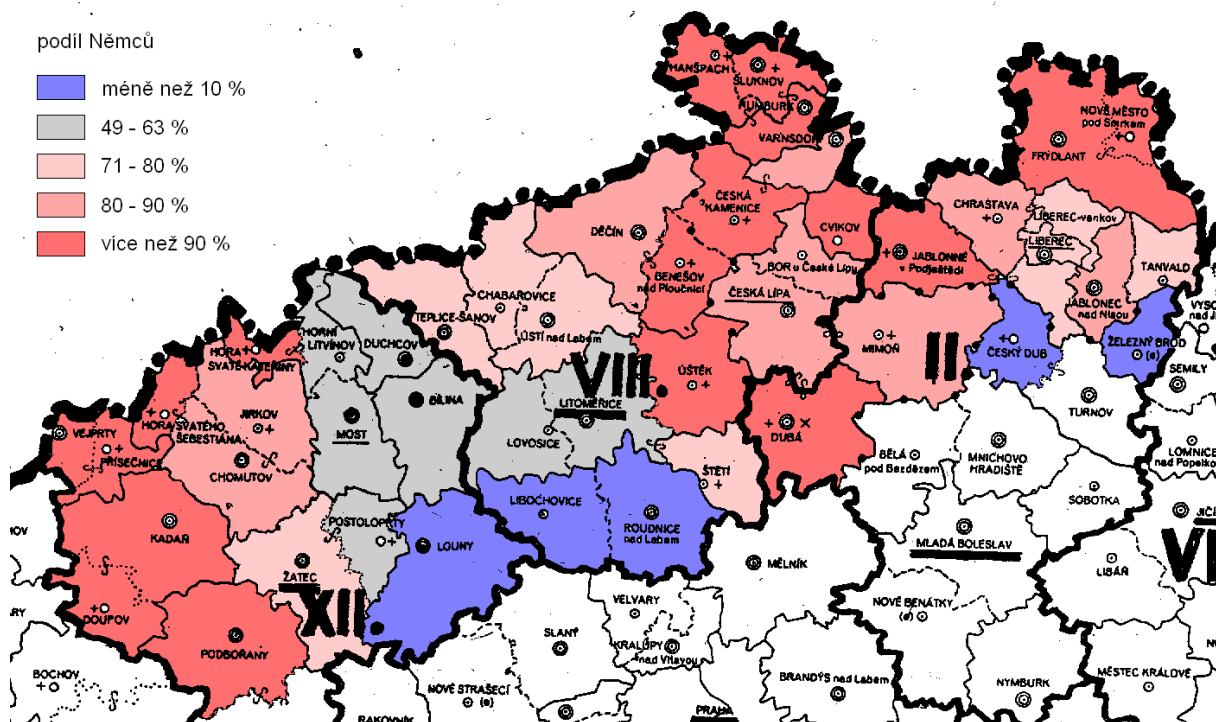
Severní Čechy, pro účely této práce vymezené jako území Severočeského kraje z roku 1960 (dnes kraj Ústecký a většina kraje Libereckého), patří i přes okrajovou polohu v rámci Česka k oblastem nejstaršího, jádrového osídlení, později také k těžištím průmyslového rozvoje, což bylo důsledkem návaznosti na vyspělé německé země a také surovinového bohatství.

2.5.2 HISTORIE OSÍDLENÍ SEVERNÍCH ČECH

Významnou úlohu v dějinách osídlení severních Čech sehrála vodní síť. Celé severní Čechy (s výjimkou Liberecka, odkud odvádí vody Nisa do Odry) jsou odvodňovány Labem a jeho přítoky Ohří, Bílinou, Ploučnicí, Kamenicí a okrajově též Jizerou a Sprévou. Tyto řeky a jejich přítoky tvořily odpradáвна osy dopravního a sídelního vývoje, i když splavné byly jen Ohře a Labe. Na husté síti potoků, říček a bystřin bylo založeno i mnoho rybníků, zejména na Českolipsku a Dokesku. Ale i v kraji tradičně nerybníkářském, jakým bylo například Frýdlantsko, bylo ještě v polovině 17. století na 120 větších i menších rybničních nádrží (Anděl a kol. 1984).

Vhodné přírodní podmínky přivedly do severních Čech různá etnika už v pravěku. Trvalému osídlení v období feudalismu však položil základ až příchod slovanských kmenů v 5. a 6. století, mytologicky spjatý s vrchem Říp u Roudnice. Lužané sídlili na Žatecku, Lemuzi při řece Bílině, Děčané a Litoměřici při Labi, Charváti v Pojizeří. Bájný Přemysl Oráč pocházel ze Stadic na řece Bílině a Oldřich si odvedl svoji choť Boženu z Peruce na Lounsku. V 16. století se hospodářsky velmi rozvinula západní část severních Čech v souvislosti s dolováním nerostného bohatství Krušných hor. Po opadnutí dolovací horečky následovalo několik staletí poznamenaných složitými pozemkovými vztahy a rozpory mezi zdejší šlechtou (Anděl a kol. 1984).

Dlouhodobým vývojem se severní Čechy staly oblastí s převážně německým osídlením, tak jako téměř celé české pohraničí. Ještě bezprostředně před druhou světovou válkou Němci tvořili vcelku přes 70 % obyvatelstva, jak ale ukazuje národnostní mapa vytvořená podle údajů ze sčítání lidu roku 1930 (Obr. 1), jejich rozložení nebylo rovnoměrné a ani ne vždy platilo, že směrem do vnitrozemí Němců ubývá.

Obr. 17: Národnostní složení obyvatelstva severočeských soudních okresů roku 1930. Upraveno podle <http://pamatky-facvut.cz/predmety/pam2/element/obr/politicke-okresy.jpg>, data: Statistický lexikon (1934).

Němci byli soustředěni zejména na Chomutovsku, Českolipsku a ve výběžcích, zatímco Mostecko a Litoměřicko bylo národnostně smíšené. Dolní Poohří, Českodubsko a Železnobrodsko bylo pak téměř čistě české. Prvorepublikové kraje nebyly tvořeny se snahou o etnickou homogenitu, spíše naopak (tak, aby Němci převažovali v co nejméně krajích), a tomu odpovídala i sídla krajů, která nebyla v největších městech a přirozených centrech, ale především v sídlech s relativně nízkým podílem Němců (Litoměřice místo Ústí, Mladá Boleslav místo Liberce).

2.5.3 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA A NÁSLEDNÉ ZMĚNY

Roku 1938 byla drtivá většina území severních Čech připojena k Německu jako součást odstoupeného sudetského pohraničí. S koncem druhé světové války roku 1945 zde pak došlo tak jako ve zbytku Sudet k vysídlení Němců, což na většině území znamenalo téměř totální výměnu obyvatelstva. Vysídlení se neobešlo bez násilných událostí, spadajících do kategorie tzv. divokého odsunu. Proslulý je tzv. Ústecký masakr, při němž bylo 31. 7. 1945 v Ústí nad Labem zavražděno kolem sta Němců (sudetští Němci uvádějí až tisíce obětí), nejspíše následkem provokace zinscenované komunisty.

Vysídlení většiny původních obyvatel se projevilo na celkovém počtu obyvatel severních Čech, který oproti stavu z r. 1930 (asi 1,6 milionu) klesl o 40 % na 950 tisíc (r. 1950), načež do roku 1955 dosáhl opět milionu (Administrativní lexikon 1955). I přes následný pozvolný nárůst populace severních Čech už nikdy nedosáhla velikosti z doby před druhou světovou válkou – roku 2001 činila jen necelých 1,2 milionu. (www.czso.cz)

Vylidnění postihlo zejména venkovské sudetské oblasti a mnohé obce zcela zanikly – nejvýrazněji se to dotklo Doupovska, které nebylo dosídleno a místo toho zde byl založen vojenský prostor (a administrativně byl převeden pod Karlovarský, resp. posléze Západočeský kraj). Podobně městečko Přísečnice v Krušných horách, které po odsunu Němců upadalo, bylo v 70. letech zrušeno a zatopeno stejnojmennou vodní nádrží. Řada obcí v mostecké uhelné pánvi byla pak zdemolována za účelem těžby a jejich obyvatelé byly přesídleni do bytových domů na nových sídlištích. Severní Čechy se obrazně řečeno staly výzkumnou laboratoří komunistického režimu. Vláda chtěla podpořit populační obnovu kraje intenzivním budováním těžkého průmyslu, což nenávratně změnilo místní identitu. Přišla sem řada lidí nejrozličnějších profesí a sociálně odlišných skupin ze všech koutů republiky (včetně Slovenska) i ze zahraničí (Volyňští Češi). Mnozí sem šli s vidinou záboru opuštěných statků, jiní za prací do mohutně budovaného průmyslu. Ale část nových obyvatel, kteří zde hledali snadný výdělek, brzy odešla jinam. Svědkem neúplného dosídlení jsou dodnes zpustlé usedlosti a osady. Mnohá vylidněná území byla využita pro vojenské účely – vedle již zmíněných Doupovských hor to byla ještě Ralská pahorkatina.

Na většině severních Čech se tedy po druhé světové válce vytvořila naprosto nová společnost a dodnes pozorujeme na dosídlovaných územích jistou vykořeněnost (projevující se třeba nižší účastí ve volbách). Rozdíly můžeme pozorovat při komparaci některých středisek, které jsou si jinak velmi podobné a blízké – typicky Žatec, dříve německý, a Louny, tradičně české a v administrativní reformě roku 1960 preferované jako sídlo okresu (přestože Žatec v něm byl položen výhodněji).

2.5.4 SOUČASNÉ DEMOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY

Ústecký kraj má nejnižší věkový průměr obyvatel v České republice. Na 100 dětí ve věku 0-14 let zde připadá 95 seniorů ve věku 65+. Podobně mladou demografickou strukturu má i Liberecký kraj a také Střední Čechy. V případě Středočeského kraje však důvody hledejme jinde - v okolí Prahy probíhá silná suburbanizace především mladých rodin s dětmi, kteří sem migrují za klidnějším životem, lepším životním prostředím a službami v daném regionu se tomu přizpůsobují. Na Liberecku a Ústecku však mladou demografickou strukturu ovlivňují zejména cizinci, dále Romové a obyvatelé bez VŠ vzdělání, kterých je v severních Čechách nadprůměrně a kteří dříve zakládají rodiny. V kraji se za posledních deset let zvýšil počet obyvatel o více než deset tisíc na 830 tisíc lidí. Počet obyvatel se tak blíží údajům z osmdesátých let, kdy severní Čechy lákaly migranty rozvinutým průmyslem a množstvím pracovních příležitostí. Ještě více obyvatel však v regionu žilo v první polovině dvacátého století, kdy na území dnešního Ústeckého kraje žilo přes milion lidí (www.czso.cz).

Podle údajů z roku 2010 žije v Ústeckém kraji přibližně 30 500 cizinců, což činí 3,7 % procenta z celkového počtu 830 000 obyvatel kraje. V Libereckém kraji žilo ve stejném období pouze 16 800 cizinců, avšak v poměru vůči obyvatelstvu kraje (447 000) procentuální údaj také vychází na 3,7 %. Převládají Slováci, dále zde žijí hlavně Vietnamci a Němci. K romské národnosti se při sčítání lidu v roce 2001 přihlásilo méně než 3 000 lidí, což je patrně nejméně o řád podhodnocený údaj, neboť Ústecko patří v Česku k oblastem s nejvyšším podílem Romů. To je zejména důsledek poválečného dosídlování, kdy sem směřovali za prací

nebo na popud příbuzných a známých Romové ze Slovenska. Obyvatelé Ústí nad Labem bydlící v blízkosti sociálně vyloučených lokalit v průměru odhadují, že ve městě žije přibližně sedm a půl tisíce Romek a Romů, což je méně než expertní odhady celkového počtu: ty se pohybují od 10 000 do 19 000. Experti odhadují, že v Ústí nad Labem tvoří Romové asi desetinu obyvatel města (www.socialni-zaclenovani.cz). Nepříznivým romským obyvatelstvem však nechvalně prosluly spíše jiné lokality - například mostecký Chanov, litvínovský Janov anebo dvojměstí Chomutov - Jirkov.

Počet vysokoškolsky vzdělaných lidí v kraji za uplynulých deset let vzrostl o padesát procent, na celkové populaci nad 14 let věku se podílejí osmi procenty a kraj tak opustil poslední příčku v republice, na kterou nyní klesl Karlovarský kraj. Průmyslová a socialistická minulost severních Čech se výrazně promítá i v otázce náboženského vyznání. Největší podíl ateistů v rámci regionů České republiky je totiž právě v Ústeckém kraji. (www.czso.cz)

2.5.5 POUŽITÁ LITERATURA

- Administrativní lexikon (1955) obcí Republiky československé 1955. Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, Praha 1955
- Anděl a kol. (1984) Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Čechy. Nakladatelství Svoboda, Praha.
- Statistický lexikon (1934) obcí v Republice československé I., Země česká. Orbis, Praha 1934
- <http://www.josefhurt.cz/severni-cechy-se-po-valce-staly-komunistickou-laboratori>
- <http://www.ustecko.regiony24.cz/11-143279-ustecky-kraj-ma-nejmladsi-obyvatelstvo-v-republice>
- <http://www.czso.cz>
- <http://www.socialni-zaclenovani.cz/usti-nad-labem/o-lokalite>

2.6 TRH PRÁCE V ÚSTECKÉM KRAJI

Bc. Irena Honsnejmanová (GÚ PřF MU), Bc. Lubomír Vysloužil (GÚ PřF MU)

2.6.1 ÚVOD

Ústecký kraj patří dlouhodobě k vyloučeným oblastem České republiky. Jedním z největších problémů kraje je vysoká nezaměstnanost a celkově nepříznivá situace na trhu práce. To je jednou z příčin (a zároveň i následkem) jiných problémů, ať už sociálních či třeba rasových.

Ústecký kraj byl nejdříve ochromen vysídlením původního obyvatelstva po II. světové válce a následně dosídlením obyvatelstva nového, čímž došlo k přetrhání tradic a zániku původního průmyslu a řemesel. Později došlo k masivnímu rozvoji těžkého a chemického průmyslu, který lákal do kraje další nové obyvatelstvo, ovšem většinou s nižším vzděláním, do dělnických profesí. Po roce 1990 zaniklo mnoho průmyslových podniků a jejich bývalí zaměstnanci, nekvalifikovaní nebo málo kvalifikovaní dělníci, zůstali často bez práce. Tito lidé byli většinou ve středním nebo vyšším věku a těžko se přizpůsobovali novým podmínkám trhu práce. Mnoho z nich tak zůstalo nezaměstnaných dlouhodobě.

2.6.2 ZAMĚSTNANOST

Celkový počet zaměstnanců v Ústeckém kraji se mezi roky 2010 a 2011 zvýšil téměř o 14 000 na 299 582 osob¹, naopak počet osob samostatně výdělečně činných klesl zhruba o 700 na 52 373². Počet zaměstnavatelů se mírně zvýšil, na 16 781. To ukazuje mírně se zlepšující ekonomickou situaci v kraji, který se stále vzpamatovává z následků ekonomické krize, která jej zasáhla v roce 2008, avšak to neplatí plošně a mezi jednotlivými podniky existují velké rozdíly. Mezi roky 2010 a 2011 docházelo k nárůstu počtu zaměstnanců zejména ve firmách navázaných na automobilový průmysl (http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/ulk/informace/atp_up).

Během roku 2011 došlo k hromadnému propouštění zaměstnanců ve 36 podnicích, celkem se jednalo o 1 080 propuštěných osob zejména v chemickém průmyslu, stavebnictví a zahradnictví a lesnictví.

Nejvíce zaměstnanců pracuje ve zpracovatelském průmyslu (27,0 %), dále pak ve stavebnictví (11,3 %) a obchodě (10,4 %). Výraznější odchylky od celorepublikového průměru lze zaznamenat u těžby a dobývání a stavebnictví, kde pracuje více lidí než je průměr ČR, naopak pod průměrem se drží zaměstnanost v informačních a komunikačních činnostech, peněžnictví a pojišťovnictví a profesních, vědeckých a technických činnostech. Dohromady je zde tedy vyšší zaměstnanost v průmyslu (43,9 % oproti průměru ČR – 38,4 %) a menší ve službách (53,5 % oproti 58,6 %) (<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3115-12>).

¹ Nárůst počtu zaměstnanců je však značně zkreslen převedením asi 20 000 zaměstnanců státního podniku Česká pošta do Ústí nad Labem.

² Příčinou je především doznívající ekonomická krize.

2.6.3 NEZAMĚSTNANOST

Ústecký kraj je dlouhodobě regionem s nejvyšší nezaměstnaností v celé České republice; od roku 1997 se vždy drží na pomyslném prvním místě mezi kraji s nejvyšší nezaměstnaností. Průměrná míra nezaměstnanosti zde téměř každý rok překračovala hranici 10 %. Od roku 2004³ průměrná míra nezaměstnanosti v Ústeckém kraji klesala, v roce 2008 se dostala na hodnotu 9,9 %, jenže v důsledku ekonomické krize se v roce následujícím opět prudce zvýšila a dnes se pohybuje okolo 13 %. Vůbec nejvyšší průměrná míra nezaměstnanosti ve sledovaném období byla v Ústeckém kraji zaznamenána v roce 2004, a to 15,9 %⁴(<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz>).

V březnu 2012⁵ byla míra nezaměstnanosti v Ústeckém kraji 13,7 %. Bylo zde 2 222 volných pracovních míst a 59 803 dosažitelných uchazečů o zaměstnání. Pracovní síla byla přitom 437 351 osob. Oproti průměrné míře nezaměstnanosti za rok 2011 je nyní sice míra nezaměstnanosti vyšší, avšak to je zřejmě způsobeno zejména sezónními pracemi, které v březnu ještě neprobíhají a míra nezaměstnanosti se tak bude v dalších měsících z velkou pravděpodobností snižovat.

Dlouhodobě nejvyšší míra registrované nezaměstnanosti je v okrese Most, kde přesahovala na začátku sledovaného období hranici 20 %, avšak i zde docházelo k jejímu postupnému snižování až na 13,1 % v roce 2008, v následujících letech ovšem zase stoupala; v roce 2011 byla průměrná míra nezaměstnanosti v okrese Most 15,9 % (<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz>). Naopak dlouhodobě nejnižší míru nezaměstnanosti v rámci Ústeckého kraje hlásí Litoměřice, avšak i zdejší hodnoty se vždy pohybovaly nad celorepublikovým průměrem.

Tab. 1: Vývoj průměrné míry nezaměstnanosti v Ústeckém kraji

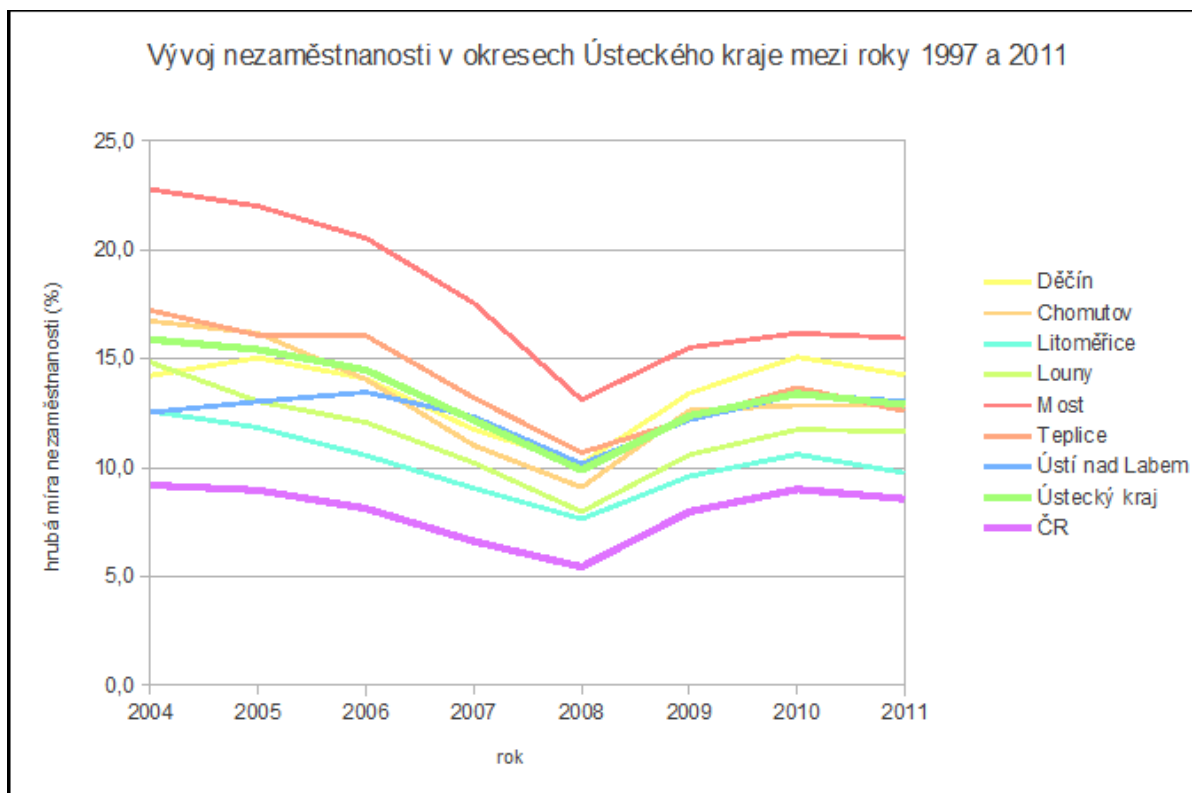
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Děčín	14,2	15,0	14,1	11,7	10,2	13,4	15,1	14,3
Chomutov	16,7	16,2	14,1	11,0	9,1	12,6	12,9	12,9
Litoměřice	12,6	11,8	10,6	9,1	7,6	9,6	10,6	9,8
Louny	14,8	13,0	12,1	10,2	8,0	10,6	11,7	11,7
Most	22,8	22,0	20,5	17,6	13,1	15,5	16,2	15,9
Teplice	17,2	16,1	16,1	13,2	10,7	12,2	13,7	12,6
Ústí nad Labem	12,5	13,0	13,5	12,3	10,2	12,2	13,4	13,1
Ústecký kraj	15,9	15,4	14,5	12,2	9,9	12,4	13,4	12,9
ČR	9,2	9,0	8,1	6,6	5,4	8,0	9,0	8,6

Zdroj: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz> , vlastní zpracování

³ Od roku 2004 je míra registrované nezaměstnanosti počítána podle nové metodiky; data uváděná podle nové a staré metodiky jsou neporovnatelná, proto se zde autoři zabývají vývojem po roce 2004.

⁴ Podle staré metodiky to bylo 17,2 %, o rok dříve 17,4 %; můžeme tedy předpokládat, že i podle nové metodiky by byla nezaměstnanost v roce 2003 ještě vyšší než v roce následujícím.

⁵ V době psaní této práce nejnovější data.

Obr. 18: Vývoj průměrné míry nezaměstnanosti v Ústeckém kraji a celé ČR. Zdroj: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz>, vlastní zpracování.

Podíl dlouhodobě nezaměstnaných činí 42,8 % ze všech zaměstnaných (celá ČR – 36,2 %). Mezi dlouhodobě nezaměstnané patří především uchazeči s nízkým vzděláním, osoby starší, ale také například uchazeči se záznamem v rejstříku trestů. Jejich skupina není vzhledem k vyšší kriminalitě v oblasti vůbec zanedbatelná (http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/ulk/informace/atp_up).

Jak už bylo uvedeno výše, jednou z problematických skupin na trhu práce jsou uchazeči s nízkou úrovní vzdělání. Jde především o uchazeče se základním vzděláním, kteří v Ústeckém kraji tvoří 40,8 % všech uchazečů o práci (průměr ČR je 26,9 %). To je téměř 24 tisíc uchazečů se základním vzděláním. Naopak vysokoškolsky vzdělaní tvoří pouze 2,4 % nezaměstnaných (v celé ČR 5,6 %). V kraji je nedostatek jak universit, tak pracovních míst pro jejich absolventy. To odrazuje mnoho vysokoškolsky vzdělaných lidí a ti se stěhují pryč. V souvislosti s dřívější orientací na těžký průmysl a málo kvalifikované pracovníky to způsobuje značně zdeformovanou vzdělanostní a v návaznosti na to i sociální strukturu obyvatelstva.

Další z problémových skupin jsou mladiství a absolventi. Mezi roky 2010 a 2011 došlo ke zvýšení podílu mladých lidí ve věkové skupině do 30 let na celkovém počtu nezaměstnaných, což můžeme vysvětlit obtížnou uplatnitelností absolventů a mladých lidí bez praxe. Špatné uplatnění absolventů některých oborů zvyšuje fakt, že některé obory každoročně produkují mnohem více absolventů, než se může uplatnit na trhu práce a situace se rok od roku zhoršuje.

Vysoká míra nezaměstnanosti v Ústeckém kraji je důsledkem dřívějšího jednostranné orientace především na těžký a chemický průmysl. Po roce 1990, kdy došlo k útlumu této oblasti a hromadně propuštění zaměstnanci marně hledali práci. Také proto, že propouštění postihlo zejména průmysl, kde pracovali převážně muži, je zde více nezaměstnaných mužů než žen.

Dnes vznikají v Ústeckém kraji nejčastěji montovny a jiné provozy nevyžadující vzdělané obyvatelstvo, ale naopak zaměřující se na levnou pracovní sílu. Tyto firmy mají ovšem při sebemenším zvýšení nákladů na pracovní sílu tendenci přesunovat své provozy do levnějších zemí na východ.

2.6.4 ZÁVĚR

Vysoká nezaměstnanost je jedním z dlouhodobě nejvážnějších problémů Ústeckého kraje a je třeba jej co nejdříve řešit. Je třeba změnit nepříznivou vzdělanostní strukturu obyvatelstva, kdy většina nezaměstnaných má buď pouze základní vzdělání nebo vzdělání středoškolské, avšak v oborech, ve kterých není dobré uplatnění. Do budoucnosti by proto bylo dobré, aby školy a podniky v regionu navázaly spolupráci a školy firmám „vyráběly absolventy na míru“. Protože v regionu není dobrá univerzitní základna, měl by se specializovat spíše na kvalitní absolventy středních škol a pokusit se zřídit vysokoškolské obory zaměřené zejména na praxi. To je ovšem možné uskutečnit jen v rámci spolupráce na celostátní úrovni za delší časové období.

2.6.5 POUŽITÁ LITERATURA

- *Analýza vývoje trhu práce v Ústeckém kraji za rok 2011* [cit. 2012-05-07]. Dostupné na: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/ulk/informace/atp_up>
- *Statistická ročenka trhu práce v České republice 2011* [cit. 2012-05-07]. Dostupné na: <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/stro>>
- *Statistiky nezaměstnanosti* [cit. 2012-05-07]. Dostupné na: <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz>>
- *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle VŠPS – roční průměry 2011* [cit. 2012-05-07]. Dostupné na: <<http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3115-12>>

2.7 TEPELNÉ ELEKTRÁRNY V SEVERNÍCH ČECHÁCH, JAKO ZAMĚSTNAVATELÉ A AKTÉŘI V REGIONU

Bc. Martin Čapek

2.7.1 ÚVOD

Ve světě se v uhelných elektrárnách vyrobí přibližně 44% elektřiny. V České republice je to dokonce kolem poloviny. Je to tedy velmi významný zdroj energie.

Nicméně má velké dopady na své okolí. Dnes již je produkce škodlivin značně omezena, nicméně tento zdroj energie má velký vliv na krajinu. Tedy ne přímo, ale používaná surovina - hnědé uhlí – se těží v rozsáhlých povrchových dolech.

V České republice je 15 uhelných elektráren provozovaných skupinou ČEZ. V Severních Čechách lze nalézt tepelné elektrárny 4. Prunéřov, Tušimice, Počerady a Ledvice. Tyto elektrárny zde vytvářejí elektrárny vytvářejí (přímo i nepřímo) pracovní místa. Skupina ČEZ je také silný aktér v regionu. (upraveno dle www.cez.cz)

2.7.2 VLASTNÍ SDĚLENÍ

2.7.2.1 Elektrárny

Ledvice – Tato elektrárna leží poblíž Teplic. Vznik mezi lety 1966-1969. Dnes jsou v provozu dva bloky o celkovém maximálním výkonu 330 MW. Elektrárna zajišťuje také dodávky tepla pro města Teplice a Bílina. Uhlí je dopravováno z dolů Bílina. V areálu elektrárny je také nové informační centrum

Počerady – Elektrárna vznikla mezi lety 1970 – 1977 poblíž Mostu. Instalovaný výkon dosahuje 5x 200 MW. Elektrárna produkuje také například stavební materiály, které vznikají recyklací odpadů. Elektrárna Počerady patří mezi nejvyužívanější uhelné elektrárny v České republice. Svým instalovaným výkonem a poměrně vysokým vytěžováním ovlivňuje významným způsobem ekonomiku a životní prostředí celého regionu severozápadních Čech. Spalované uhlí pochází z mostecké pánve.

Tušimice – Mezi lety 1963 – 1964 vznikla elektrárna Tušimice I. Tušimice II byla uvedena do provozu v roce 1974. Umístění je hned vedle dolů. Instalovaný výkon ke 4x200 MW. V této elektrárně se nalézá jeden z nejvyšších komínů na našem území (i v Evropě). Komín je vysoký 300 m. Další takto vysoké komíny se nalézají v elektrárně Chvaletice a Prunéřov.

Prunéřov – Největší uhelně elektrárenský komplex v ČR. Starší část byla uvedena do provozu v roce 1968. To zde bylo instalováno 6x110 MW. Novější část – Prunéřov II – je v provozu od roku 1982 a je tedy nejmladší uhelnou elektrárnou na našem území. V nové části je instalováno 5x210 MW.

(upraveno dle <http://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/uhelne-elektrarny/cr.html>)

Obr. 19: Exkurze v elektrárně Počerady (foto: P. Daněk).

2.7.3 ZAMĚSTNAVATEL

Jako zaměstnavatel nepatří tyto uhelné elektrárny mezi nejdůležitější v kraji. Nicméně jako velcí odběratelé uhlí spolupracuje s Mosteckou uhelnou a Severočeskými doly. Tyto dvě společnosti jsou největší dva zaměstnavatelé v kraji. Tyto elektrárny tedy spíše vytvářejí pracovní místa sekundárně. (upraveno dle <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/ustecky-kraj/charakteristika-usteckeho-kraje/1000934/41130/#ekonudaj>)

2.7.4 AKTÉR V REGIONU

Zdá se, že jako velký znečišťovatel regionu, se skupina ČEZ snaží vyvíjet aktivity na zlepšení svého obrazu. Podívejme se na některé akce, které se konají s finanční podporou ČEZu v Ústeckém kraji. Ústecký kraj si mohl díky finančním prostředkům od společnosti ČEZ, které získal na základě smlouvy o vzájemné spolupráci, dovolit vylepšit zázemí na třech středních školách, svých příspěvkových organizacích. Celkem na rekonstrukce padlo téměř 50 milionů korun. Všechny tři projekty se odehrály během roku 2011.

Až 5 600 pracovních míst přislíbila skupina ČEZ, která přichází s iniciativou nazvanou „ČEZ proti krizi“, která má zásadní dopad na Ústecký kraj. Základními pilíři této iniciativy je vznik nových pracovních míst, nové zakázky pro drobné dodavatele, možnost

posunu záloh o 1 měsíc a pojištění pro zákazníky s neschopností splácet své závazky při ztrátě zaměstnání.

Svůj podíl na obnově regionu má i člen skupiny ČEZ Severočeské doly a. s. Chomutov. V roce 2008 vynaložil 275 mil. Kč na sanaci, rekultivaci a zahlazení důlní činnosti na ploše téměř 30 km². „*Investice do ochrany životního prostředí pro nás zůstávají prioritou,*“ informuje předseda představenstva a generální ředitel Severočeských dolů Jan Demjanovič. „*Mezi aktuální úkoly patří důkladná příprava na budoucí vodohospodářské rekultivace – velká jezera na místě zbytkových jam povrchových dolů Bílina a Libouš po ukončení těžební činnosti,*“ dodává. Mezi další podporované projekty patří pomoc vysokému školství, Podkrušnohorskému ZOO parku Chomutov či Dětské klinice Masarykovy nemocnice v Ústí nad Labem.

Ústecký kraj prostřednictvím investičních dotací ze svého rozpočtu buduje školní hřiště, tělocvičny a modernizuje školy, jež zřizuje, Nadace ČEZ dává své dary - Oranžová hřiště, školákům základních škol, tedy jejich zřizovatelům v obcích a městech. Nejnovější příklad: Nové oranžové hřiště ve Velkém Březně nedaleko Ústí nad Labem.

(Převzato z <http://www.kr-ustecky.cz>)

2.7.5 ZÁVĚR

Elektrárny samotné nehrají jako zaměstnavatelé a regionální hráči tu největší roli. Nicméně patří pod skupinu ČEZ, která má pod sebou více členů. Společně tvoří pravděpodobně nejsilněji působící subjekt v Ústeckém kraji. Skupina silně působí nejenom po socioekonomické stránce, když zaměstnává velké počty lidí a vytváří nadační fondy. Tato skupina působí i fyzicko-geograficky, protože pro svůj provoz potřebuje rozsáhlé povrchové doly, které mění samotnou tvář krajiny. Lze tedy říci že působí spíše nepřímo prostřednictvím silné skupiny a pomocí těžby suroviny.

2.7.6 ZDROJE:

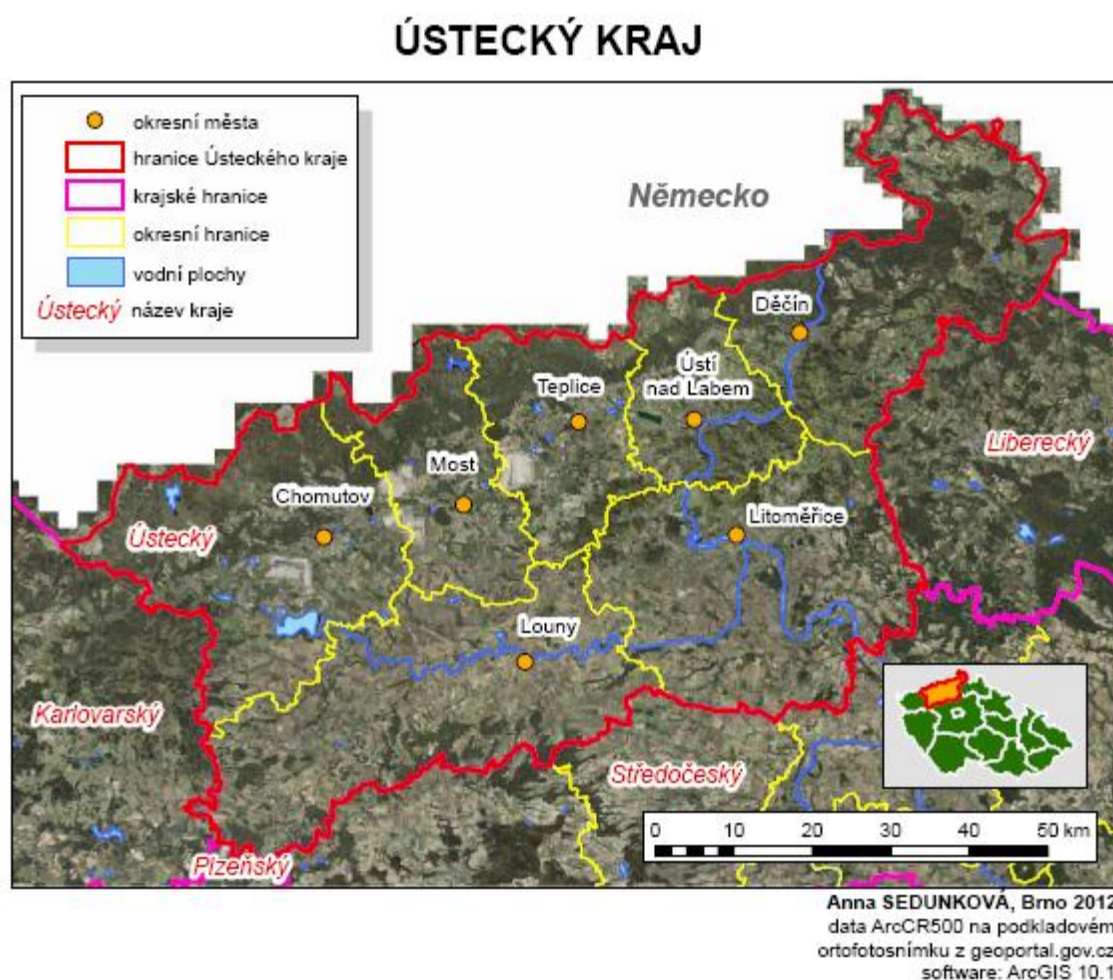
- *internetové stránky společnosti ČEZ*, Dostupné na < www.cez.cz >
- *internetové stránky společnosti ČEZ* Dostupné na < <http://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/uhelne-elektrarny/cr.html> >
- *Databáze komínů KODA*, Dostupné na < www.koda.cz >
- *BussinesInfo*, Dostupné na < <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/ustecky-kraj/charakteristika-usteckeho-kraje/1000934/41130/#ekonudaj> >
- *Oficiální stránky Ústeckého kraje*, Dostupné na < <http://www.kr-ustecky.cz/> >

2.8 GEOGRAFICKÁ ANALÝZA VYBRANÝCH OBCÍ ÚSTECKÉHO KRAJE

Bc. Dominik Prymš (GÚ PřF MU), Bc. Anna Sedunková (GÚ PřF MU)

2.8.1 ÚVOD

Ústecký kraj na SZ České republiky hraničí s Německem a v ČR hraničí od JZ s krajem Karlovarským, Plzeňským, Středočeským a Libereckým. Ústecký kraj tvoří 7 okresů, a to (seřazeno od plošně největšího) Louny, Litoměřice, Chomutov, Děčín, Teplice, Most a Ústí nad Labem (viz Obr. 1). Správním centrem je, jak název kraje napovídá, město Ústí nad Labem. Pro kraj je charakteristická značná míra zprůmyslnění a problematická situace na trhu práce. I přes místy značně poškozené životní prostředí v důsledku těžební činnosti a těžký průmysl se na území kraje nacházejí velkoplošně zvláště chráněná území: přeshraniční NP Českosaské Švýcarsko, CHKO Labské pískovce a CHKO České středohoří. Následuje bližší charakteristika dvou okresních měst včetně jejich zázemí, která do značné míry reprezentují kontrastní oblasti v Ústeckém kraji – „Litoměřickou zahradu Čech“ a „Mosteckou měsíční krajinu“ po těžbě uhlí.

Obr. 20: Poloha Ústeckého kraje v rámci ČR

2.8.2 GEOGRAFICKÁ ANALÝZA

2.8.2.1 Okresy Litoměřice a Most

Druhým největším okresem kraje je okres Litoměřice s rozlohou 1032 km² a s počtem obyvatel 118243 je hustota osídlení naopak druhá nejnižší (115 obyv./ km²). Naproti tomu je okres Most druhým nejmenším okresem v kraji a má třetí nejvyšší hustotu osídlení (467 km², 117294 obyvatel, 277 obyv./ km²).

Rozdílné přírodní podmínky podmiňují i odlišný způsob využití země okresů. Severní část okresu Most tvoří Krušné hory, které na jihu přecházejí do Mostecké pánve bohaté na hnědé uhlí. Těžba hnědého uhlí předurčila ekonomický i přírodní charakter okresu – negativně ovlivnila životní prostředí a podminila i podíl zemědělské půdy, která se v okrese pohybuje okolo 30 % (z toho 70 % tvoří orná půda).

Litoměřický okres v severní části tvoří členitá oblast Českého středohoří s typickými čedičovými a znělcovými útvary (výraznými kupami, kuželi a skálami). Jižní část okresu je tvořena rozsáhlými nížinami podél soutoku řek Labe a Ohře s úrodnou půdou. Zemědělská půda zde zabírá okolo 70 % rozlohy okresu (z toho 80 % připadá na ornou půdu). Vzhledem k vhodným přírodním podmínkám (úrodné půdy, teplé klima) zde docházelo k trvalému osidlování už v pravěku; stopy osídlení lze najít již z mladší doby kamenné (asi 4500-3600 let př. n. l.) (*Královské město Litoměřice*). S literární tradicí osidlování této oblasti našimi slovanskými předky je spojována hora Říp – vrch sopečného původu vyčnívající z rovin na jihu okresu překrytých říčními naplaveninami a sprašemi.

Zemědělství v litoměřickém okrese je známé svou specializací na ovocnářství, zelinářství, chmelařství a vinařství. Naproti tomu zemědělství v Mosteckém okrese je upozaděné těžbou a průmyslem. Význam těžby uhlí zde vzrostl v poválečných letech, kdy bylo československé hospodářství orientováno na energeticky náročný těžký průmysl. V oblasti povrchové těžby bylo zrušeno na 130 průmyslových objektů a zároveň zmizelo přes 80 obcí, mezi nimi bylo nuceno před těžbou ustoupit i historické město Most, které bylo znovu vybudováno na opačném břehu řeky Bíliny.

V důsledku této jednostranné orientace však po utlumování těžby a těžkého průmyslu docházelo k propouštění pracovníků, a tím do dnešních dní přetrvávají problémy s vysokou nezaměstnaností typickou pro celý Ústecký kraj (míra registrované nezaměstnanosti v kraji je 13,9 %, což je nejvyšší v ČR, jejíž průměr je 9,6 %). Míra registrované nezaměstnanosti je v rámci kraje nejvyšší v okrese Most (16,5 %) a nejnižší v okrese Litoměřice (11,5 %). Hospodářství Litoměřicka je reprezentováno především průmyslovými, obchodními, stavebními a zemědělskými organizacemi, přičemž z průmyslu je nejvýznamněji zastoupen průmysl chemický, papírenský, stavebních hmot a potravinářský.

Ze silniční dopravy má velký význam litoměřickým okresem procházející dálnice D8, resp. mezinárodní silnice E55 spojující sever a jih Evropy. Mezinárodní význam pro dopravu má i řeka Labe (jak pro tuzemskou lodní přepravu, tak pro dopravu až k Severnímu moři). Železniční spojení je zajištěno hlavními tratěmi Praha-Lovosice-Děčín a Lysá nad Labem-Litoměřice-Děčín. Pro okres Most je důležitá rychlostní komunikace R7 Louny-Most-

Chomutov, ze které jsou ale zatím postaveny jen krátké úseky, a železniční trať Ústí n.L.-Most-Chomutov.

Neopomenutelnou oblastí rozvoje regionu je cestovní ruch. Zatímco Litoměřicko láká svými přírodními podmínkami (především individuální turistika v rekreačních oblastech Českého středohoří, Poohří a Kokořínska) a kulturními památkami (např. městské památkové rezervace Litoměřice a Terezín, zámky v Libochovicích a Ploskovicích, vodní hrad v Budyni nad Ohří či rotunda sv. Jiří na Řípu), tak Mostecko se může pyšnit ve světě nevídanou „měsíční krajinou“, jakožto pozůstatek po těžbě hnědého uhlí, která způsobila naprostou přeměnu původní krajiny v antropogenní rozvaliny (v současnosti však na některých místech probíhají rekultivace). S tímto fenoménem je spojená i světová rarita – přemístění děkanského gotického kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mostě o 841 m.

2.8.2.2 Města Litoměřice a Most

Most býval významným královským městem a rozkládal se na levém břehu řeky Bíliny v podkrušnohorské pánvi. V druhé polovině 20. století muselo ale město ustoupit těžbě hnědého uhlí a na opačném břehu řeky vznikl Most nový. Fakt, že bylo město postaveno na „zelené louce“, je dobře patrný i na jeho současné podobě, např. síť širokých ulic a rozlehlé parky, díky nimž má město jedno z největších podílů městské zeleně (*Most – oficiální web města*). Díky době vzniku je Most typický panelovou zástavbou, která se v dnešní době „zbarvuje“ a působí tak méně depresivně.

V okolí Mostu je asi 600 km², které mohou být ovlivněny bezprostřední těžbou uhlí. Již na více než 275 km² probíhala těžba nebo výstavba vnějších výsypek. Tyto devastované plochy byly v minulosti a jsou i v současnosti ihned po ukončení vlastního těžebního procesu zařazovány do rekultivací. Tak bylo již navráceno na 150 km² krajiny k jinému než hornickému způsobu využívání. Velkoplošné rekultivace se v Severočeském hnědouhelném revíru provádějí od roku 1952, kdy bylo v rámci zemědělského závodu tehdejšího národního podniku Severočeské doly Most zřízeno oddělení rekultivací. V r. 1958 vznikla i specializovaná rekultivační projekční kancelář na Báňských projektech Teplice (*Ekologické centrum Most*). Na území města Most je několik ukázkových rekultivovaných ploch. Nejvýraznějším rekultivačním projektem je Mostecké jezero, které vzniklo na místě lomu Ležáky, kvůli kterému bylo v 70. letech 20. století zbořeno původní město Most. Toto jezero je po jeho plném napuštění v r. 2011 druhým největším (311 ha) a nejhlubším jezerem (75 m) v ČR. V rámci rekultivačních projektů zde vzniká rekreační zóna.

Mezi Mostem a Litvínovem vede jedna ze dvou (v celé ČR) meziměstských tramvajových tratí. Zajímavostí je, že se u Mostu nachází celorepublikově nejvýše položená vinice, na které se vyrábí jediné košer ledové víno na světě a jediné košer víno vyvážené do Izraele (*Most – oficiální web města*).

Litoměřice bývaly rovněž královským městem a svou bohatou historií se mohou na rozdíl od Mostu pyšnit doteď (centrum města je městskou památkovou rezervací). Litoměřice byly výrazně německým městem; již ke konci 1. světové války zde zesílily snahy německých nacionalistů o odtržení od vnitrozemí a vyhlášení tzv. *Provincie Deutschböhmen*. Tyto snahy vyvrcholily odtržením Sudet od Československa. Po válce ale bylo město dosídleno českým

obyvatelstvem (především z Poohří). Litoměřice leží na jižním úpatí CHKO České středohoří, tato oblast se vyznačuje nadprůměrnými teplotami, v okolí je hojně pěstována např. vinná réva. (*Královské město Litoměřice*).

Litoměřice mají v současnosti 23 481 obyvatel (k 1. 7. 2010) a za posledních 10 let docházelo převážně k úbytku (celkově o více jak 1 000 obyvatel). O obyvatele přichází i Most, který za posledních 10 let přišel o 800 obyvatel a má 67 485. Zajímavé je, že úbytek je sledován u ženské populace, mužská populace v rámci desítek roste (navyšuje se podíl ve věkové kategorii 65+, čímž se negativně projevuje fenomén stárnutí populace); v Litoměřicích ubývají muži i ženy (přirozeným úbytkem i stěhováním).

Strategický plán rozvoje mají Litoměřice schválený na období 2007 – 2013. V Mostě je po skončení platnosti dosavadního plánu nový plán teprve ve fázi příprav a má být schválen v 1. polovině roku 2012.

Litoměřice se po zrušení okresů potýkají se snížením své administrativní důležitosti a s odlivem obyvatel. Zůstávají ale kulturně-společenským centrem bývalého okresu. Ze strategického plánu vyplývá, že se potýkají s nedostatkem peněz např. na mimoškolní aktivity, že jsou sice známí přes Zahradu Čech (velká výstava konaná v září), ale výstaviště není dostatečně využito na jiné akce. Útlum podnikání v zemědělství se projevilo i útlumem návazných průmyslových podniků a tím celkovým poklesem pracovních míst. Jedním z vytyčených cílů je zaměřit se více na cestovní ruch a podnikání v tomto oboru, protože mají dobrou geografickou polohu – leží na hranici CHKO České středohoří (turistický potenciál), přičemž sídlo CHKO sídlí právě v Litoměřicích a zároveň blízkost hranicím s Německem vybízí k prohlubování mezinárodní spolupráce s partnerskými městy. Jednou z vytyčených priorit města je také vybudování protipovodňového valu (*Strategický plán rozvoje – Litoměřice*).

Obr. 21: Litoměřice (foto: F. Chvátal).

Rozvoje Mostecka se mj. přímo dotýká strategický rozvojový plán Ústeckého kraje, který např. velkou nezaměstnanost chce řešit rozvojem drobných živností ("zaměstnej sám sebe"), podporou malého a středního podnikání či zvýšením motivace k hledání zaměstnání změnou sociálního systému (*Strategický plán rozvoje Ústeckého kraje*).

Město Most se také potýká s četnými brownfieldy. Nejvýznamnější jsou: bývalé kulturní středisko Zahražany, které ale bylo po mnoha letech chátrání minulý rok strhnuto a nahrazeno parkem, prodejna Albert v ulici J. z Poděbrad (nad budovou finanční správy), jesle v ul. Bělehradská, panelové torzo MŠ J. Hory a nedostavěná budova zdravotního střediska v ul. J. Ševčíka. Všechny jsou si velmi podobné tím, že z nich zbyly pouze panelové obvodové zdi a některé vnitřní zdivo nebo schody. Litoměřice na tom v tomto ohledu jsou lépe, registrován mezi brownfieldy je pouze obrovský areál Armády ČR s rozlohou 115 053 m². Nevyužity jsou ale také budovy Labskozámeckého pivovaru. Mezi brownfieldy lze zařadit také bývalý Vápencový důl pod vrchy Radobýl a Bídnice, ve kterém v roce 1944 nacisté zbudovali továrnu Richard na zbrojní materiál. V dnešní době je část chodeb využita jako úložiště nízkoaktivního jaderného odpadu (zdravotnické pomůcky), zbytek chátrá, bortí se a je nepřístupný (*Podzemní továrna Richard*).

(Veškerá potřebná data byla zjištěna z Českého statistického úřadu za rok 2010, není-li uvedeno jinak).

2.8.3 ZÁVĚR

Jen těžko bychom hledali více rozdílné okresy popř. města v rámci jednoho kraje. Na jedné straně zemědělsky zaměřené Litoměřice s dlouhou historickou tradicí a s atraktivní krajinou blízkého CHKO a na straně druhé panelový socialisticky vyprojektovaný Most s přetřhanými historickými vazbami a narušenou okolní krajinou, ač v posledních desetiletích značně rekultivovanou. Společným problémem je nadprůměrná nezaměstnanost, ačkoliv i zde jsou zásadní rozdíly – jednak má Litoměřicko v rámci kraje míru nezaměstnanosti nejnížší a příčinami je především útlum zemědělských aktivit a na to napojených průmyslových činností, tak Mostecko má míru nezaměstnanosti nejvyšší a souvisí výhradně s útlumem těžkého průmyslu (s tímto je spojen i negativní jev vznikajících brownfieldových ploch či opuštěných lomů). Proto ačkoliv mohou mít obě města či okresy podobné cíle, tak prostředky, které zvolí k řešení problémů, musí být odlišné a vycházet z dispozic jednotlivých oblastí.

2.8.4 POUŽITÁ LITERATURA

- Český statistický úřad [cit. 2012-05-13]. Dostupné na: <<http://www.czso.cz/>>
- Ekologické centrum Most [cit. 2012-05-13]. Dostupné na : <http://www.ecmost.cz/rekultivace.php?page=pruvodce_shr>
- Královské město Litoměřice [cit. 2012-05-13]. Dostupné na: <<http://www.litomerice.cz/>>
- Most – oficiální web města [cit. 2012-05-13]. Dostupné na: <<http://www.mesto-most.cz/>>
- Podzemní továrna Richard [cit. 2012-05-13]. Dostupné na : <http://cs.wikipedia.org/wiki/Podzemn%C3%AD_tov%C3%A1rna_Richard>

- *Regionální informační servis* [cit. 2012-05-13]. Dostupné na:
<<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/ustecky-kraj/regionalni-informace/o-kraji/>>
- *Strategický plán rozvoje – Litoměřice* [cit. 2012-05-18]. Dostupné na:
<<http://zdravemesto.litomerice.cz/dokumenty/rozvoje-dokumenty/65-strategicky-plan-rozvoje-msta-litomice-na-obdobi-let-2007-2013.html>>
- *Strategický plán rozvoje Ústeckého kraje* [cit. 2012-05-18]. Dostupné na:
<http://www.rra.cz/rra/stra_rozUK/obsah.htm>
- *Veřejná databáze ČSÚ* [cit. 2012-05-13]. Dostupné na: <<http://vdb.czso.cz/>>

2.9 SÍDLIŠTĚ JANOV JAKO PŘÍKLAD SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY

Bc. Petr Bureš, Bc. Přemysl Kachlík (GÚ PřF MU)

2.9.1 ÚVOD

Sídliště Janov je místní část severočeského města Litvínov, okres Most, Ústecký kraj. Do podvědomí obyvatelstva po celé republice se sídliště dostalo kvůli problémovým obyvatelům převážně romského původu. Největší pozornost na sebe strhlo pravděpodobně v listopadu roku 2008, kdy se zde konala demonstrace extremistů z Dělnické Strany a Národního odporu, která na sebe strhla výraznou mediální pozornost.

Historicky vysoká koncentrace těžebního, chemického a textilního průmyslu v okolí dává městu Litvínov charakteristickou podobu průmyslového centra. To na jedné straně v minulosti přispělo k rychlému rozvoji města a jeho okolí, na druhé straně tato koncentrace přinesla devastaci krajiny a životního prostředí. Díky zdevastované krajině a nevhodné skladbě průmyslu se město Litvínov po roce 1989 potýká, stejně jako celý okres Most, s vážnými specifickými problémy v oblasti lidských zdrojů souvisejících s poklesem jednostranně zaměřené průmyslové výroby a útlumem těžby. Tato skutečnost řadí celý region mezi strukturálně nejpostiženější v rámci celé ČR.

2.9.2 HISTORIE JANOVA

Historie relevantní pro účel této práce začíná výstavbou panelových sídlišť na území staré obce Janov. To začalo vznikat po asanaci části obce na přelomu 70. a 80. let za účelem ubytování lidí z vesnic, které byly zničeny kvůli povrchové těžbě uhlí. Podíl romského obyvatelstva zde byl již od začátku obydlení sídliště, nicméně v této době konflikty nebyly tak časté. Zásadním zlomem ve vývoji podílu romského obyvatelstva měla změna zákonů a hygienických norem, která umožnila bez souhlasu majitele domu přihlásit do bytu neomezené množství lidí. Navíc v roce 2001 byl vybydlen jeden panelový dům, Blok F3. Jedním z důvodů přisunu problémového obyvatelstva jsou majitelé lukrativních pražských nemovitostí, kteří tyto nepřizpůsobivé ve svých nemo-vitostech nechťeli.

2.9.3 AKTUÁLNÍ SITUACE

Zlomovou událostí v nedávné historii ve vývoji sídliště Janov byla již zmíněná demonstrace Dělnické Strany, což pod zvýšeným dohledem celé republiky donutilo místní garnituru k podniknutí změn, které snad vyústí ve zlepšení společenské situace. Tím hlavním krokem bylo zavedení tzv. nulové tolerance. Mezi další opatření patří také posílení místní státní policie o deset příslušníků, instalace kamerového systému, byl zakázán provoz heren po desáté hodině a městská policie dostala pojízdnou služebnu. Město Litvínov také zaměstnalo šest terénních sociálních pracovníků, které pomáhají obyvatelům sídliště s úředními úkony i domácími pracemi.

Město (s pomocí celostátních i evropských fondů) i zainvestovalo do rekonstrukcí panelových domů. Symbolický Blok F3 sice zůstal neopraven, nicméně okolní domy, podobně jako většina sídlišť po celé republice, dostaly nové fasády, zateplení i okna.

Z dostupných údajů a materiálů (údaje odborů Městského úřadu Litvínov, Úřadu práce Most, městské policie, dotazovací šetření) je primárním problémem sídliště Janov, v porovnání se zbytkem města, rychlý nárůst podílu nového romského obyvatelstva, který se v posledních pěti letech zvýšil. To s sebou nese rozdílné kulturní návyky, vysoké procento nezaměstnanosti a závislosti na systému sociálních dávek. Této skupině se rychle přizpůsobí další „nepřizpůsobiví“ obyvatelé sídliště, kteří dopady negativních změn na kvalitu života v lokalitě znásobí.

V návaznosti se pak sídliště Janov stává středem zájmu drobné kriminality a vandalství v porovnání s ostatními částmi města, kdy se za romské obyvatelstvo schovává řada původců, kteří nemají s menšinami nic společného. Vandalstvím trpí především veřejné prostory (lavičky, dětská hřiště, síť veřejného osvětlení). Subjektivní pocit ohrožení je často akcentován v blízkosti území kolem restaurací, hospod a heren. Důvodem je nejen koncentrace osob sociálně nepřizpůsobivých, ale i fakt, že na celém sídlišti, dle dostupných údajů, neexistuje síť zařízení poskytující mimoškolní aktivity pro děti a mládež. Z provedených šetření vyplývá, že značná část mládeže se „potuluje“ bezcílně po sídlišti a tím tráví volný čas.

Dalším prvkem ovlivňujícím kvalitu života na sídlišti je jeho upravenost a čistota, která dle názorů obyvatel je značně podceněna. Především se jedná o problematiku následků vandalizmu, velkoobjemového odpadu, psích exkrementů a nepořádek v oddychových zónách sídliště (parky, dětská hřiště apod.).

2.9.4 NEZAMĚŠTNANOST A NEZAMĚŠTNATELNOST

Nezaměstnanost v rámci okresu Most je na velmi vysoké úrovni, dokonce na jedné z nejvyšších v České republice. V roce 2007 to bylo přes 15%, oproti průměru republikovému s hodnotou 6%. Situace v Litvínově není od situace v rámci okresu nijak odlišná. Svou roli v tom samozřejmě sehrává dosažené vzdělání. Část obyvatel sídliště, které z velké části tvoří právě obyvatelé romského původu a nepřizpůsobiví obyvatelé, nepracuje již z principu. Druhým faktem je, že i když nabídka pracovních míst je poměrně pestrá, mají buď uchazeči o práci pocházející z této lokality různá zdravotní omezení, která jim nedovolí vykonávat svou profesi tak, jak by požadoval zaměstnavatel, nebo případně v nabízených profesích jsou tak malé výdělky, že uchazečům chybí motivace pracovat. Největší nabídka pracovní síly spadá do oblasti pomocných prací nekvalifikovaných dělníků. Velká část obyvatel tak má problémy kvůli svým schopnostem a kvalifikaci si slušnou práci najít a častěji se živí spíše jako sezónní pracovníci (například při výkopových pracích, či na stavbách, apod.) Kvalifikovaná pracovní síla je tak v tomto případě velkým problémem, který velmi úzce souvisí se vzdělaností a dosaženým vzděláním.

Odhadnout, jakou částí je mezi nezaměstnanými zastoupeno romské etnikum, je vzhledem k problematickému vnímání tvorby jakýchkoli statistik a seznamů založených na rasovém základě prakticky nemožné. Mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR nicméně odhaduje jejich počet v Janově mezi 3 – 3,5 tisíce (tedy kolem 50% všech obyvatel sídliště Janov) a jejich nezaměstnanost na 80 %

2.9.5 VZDĚLANOST

Míra dosaženého vzdělání je v celém Litvínově velmi specifická. I kvůli pokračujícímu přílivu obyvatel s nízkou úrovní vzdělání a odlišnými sociálními návyky především do oblasti sídliště Janov, má zde pouze základní vzdělání velmi vysoké zastoupení. Stupeň vzdělanosti obyvatel měřený dosaženým stupněm vysokoškolského vzdělání v procentuálním vyjádření (SLDB 2001: 5,39%) je ve městě Litvínov srovnatelný se situací v okrese Most, převládá spíše nižší úroveň dosaženého vzdělání.

2.9.6 KRIMINALITA

Se skladbou obyvatel sídliště souvisí i bezpečnostní situace na sídlišti, kde se ve zvýšené míře vyskytují různé sociálně patologické jevy. Významně je zde zastoupena lichva a zadlužování u firem, které půjčují na vysoký úrok. Toto zadlužování je vysoce častým jevem, souvisejícím s finanční negramotností části nových obyvatel Janova. Z dalších negativních jevů je zastoupen prodej drog a krádeže. Ojedinele se vyskytují také gamblerství, narkomanie a alkoholismus. V lokalitě je však umístěna služebna městské policie i Policie ČR, což alespoň trochu snižuje potenciální vyšší riziko výskytu kriminální činnosti. Aby byla tato rizika minimalizována, musí být posilovány hlídky městské policie. Jak jsme zjistili, tak v rámci prevence kriminality funguje v Janově nejedno nízkoprahové centrum, a někteří obyvatelé (často senioři) pak využívají možnosti navštěvovat lekce zaměřené na předcházení nebezpečným situacím, či lekce sebeobran, což je něco, co by zde bez tak velkého počtu výskytu kriminální činnosti mohlo asi jen stěží úspěšně fungovat.

2.9.7 ZÁVĚR

Z hlediska podoby sociálně vyloučené lokality se jedná o ukázkový případ. Sídliště Janov je již tak sociálně i prostorově vyloučené, že lze hovořit o ghettu, které je specifické zvýšenou koncentrací výše uvedených charakteristik, jako nezaměstnanost, kriminalita a s tím související nízká úroveň dosaženého vzdělání spolu s více než 50% podílem romského obyvatelstva. Opravdu jen velmi těžko se dá nyní odhadovat, zda se nastalá situace v nejbližší době nějak rapidně zlepší. Míra nezaměstnanosti sice dle nalezených zdrojů lehce meziročně klesá, nicméně to asi není přímo směrodatný ukazatel toho, zda se v rámci této lokality nějak zásadně mění časy k lepšímu. Dost bude také záviset na místních politicích, jak se postaví k možnosti získávání peněz z Evropských sociálních fondů, které by mohly být investovány do zlepšení situace na tomto sídlišti snad ve všech směrech. Různých neziskových organizací, které působí v této problematice lokality, je velmi mnoho. Náš názor je však takový, že pokud se opravdu nebude investovat skutečně dost peněz do všech palčivých a problematických otázek týkajících se stavu tohoto sídliště a jeho sociální struktury, situace se nemůže zlepšit. A i potom zde vyvstává otázka, zda možné budoucí zlepšení situace v této sociálně vyloučené lokalitě bude vůbec trvale udržitelné.

2.9.8 POUŽITÁ LITERATURA

- Bc. KLIKA, M., Ing. LAFKOVÁ, P. (2011): Nulová tolerance, vyhodnocení roku 2010, porovnání statistik 2009 a 2010. Dostupné na:
<http://www.mulitvinov.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=8604&id_dokumenty=433632&n=nulova%2Dtolerance%2D2009%2D2010>

- Integrovaný plán rozvoje sídliště Janov. Dostupné na:
<http://www.mulitvinov.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=8604&id_dokumenty=423984&n=integrovaný%2Dplan%2Drozvoje%2Dsidliste%2Djanov>
- Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice. Dostupné na: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_us6_15_1.html>

2.10 EKOLOGICKÉ ORGANIZACE A SDRUŽENÍ SEVERNÍCH ČECH

Bc. Monika Špařková, Bc. Veronika Žilavá (GÚ PřF MU)

2.10.1 ÚVOD

Ochrana životního prostředí je v posledních letech velmi diskutovaným tématem. Spolu s rostoucím počtem automobilů, potřebou zastavovat území a celkově zvyšujícím se počtem obyvatel planety, je potřeba chránit místa a oblasti, které jsou něčím výjimečné. Takové oblasti se nacházejí i na území Severních Čech. Jedním z konkrétních příkladů je Národní park České Švýcarsko nebo Chráněná krajinná oblast Český ráj, který je také zapsán mezi geoparky UNESCO. Tato oblast je známá také díky těžbě uhlí, která narušuje ráz krajiny a která zapříčiňuje velice znečištěné ovzduší v České republice. Nejen kvůli těmto důvodům, ale i celkově zvyšujícímu se počtu odpadních látek ve vzduchu, či v podzemních vodách, vznikají ekologické organizace a sdružení, která se svou činností snaží zlepšovat životní prostředí.

2.10.2 VLASTNÍ SDĚLENÍ

Na území Severních Čech působí několik ekologických organizací a sdružení, které jsou popsány níže.

Armillaria – Základní organizace Českého svazu ochránců přírody. Byla založena v srpnu roku 1996 a jejím posláním je přispívat k ochraně a ozdravování přírody – tedy krajiny a životního prostředí jako celku. Tato organizace se snaží přispět ke vzájemnému pochopení mezi různými organizacemi a veřejností. Komunikuje s Libereckým krajem a Statutárním městem Liberec nejen o otázkách péče o luk, ale také mapování invazivních druhů a pořádání seminářů.

Děti Země – Liberec - Pobočka Děti Země v Liberci je jednou ze "služebně nejstarších" poboček Děti Země. Byla založena v říjnu roku 1992. Vedle účasti v celonárodních kampaních jako je např. "Den bez aut" se zabývá konkrétními problémy souvisejícími s životním prostředím Liberecka. Snaží především o zlepšení nakládání s odpady na Liberecku. V souvislosti s plánovanou těžbou písků v některých obcích (Bulovka, Arnoltice) na Frýdlantsku se zabývá budoucností a rozvojem této lokality. V centru zájmu je také podpora cyklistické dopravy v Liberci. Zapojuje se do správních řízení a připomínkování základních dokumentů územního rozvoje (např. územní plán Liberce, Program rozvoje libereckého kraje apod.)

Ekologické centrum Meluzína - Ekologické centrum se zaměřuje především na ochranu přírody (péče o chráněná území), ekologickou výchovu (výukové a výchovné programy pro základní a střední školy) a mimoškolní aktivity.

Hnutí DUHA pro Ústí nad Labem a Česká Lípa - Místní skupiny prosazují výstavbu cyklostezek, recyklaci odpadů a další ekologická zlepšení, brání nebezpečným projektům, jako jsou velkolomy nebo rizikové technologie, účastní se přípravy územních plánů, sází stromy, pořádají přednášky pro školy i veřejnost, podporují prodej zdravých potravin z ekologického zemědělství. Na území Ústeckého kraje se specializují na zachování územních ekologických limitů těžby hnědého uhlí.

Jizersko-ještědský horský spolek - (JJHS) je občanským sdružením, které se především zabývá ochranou přírody, okrašlovací činností, podporou šetrných forem turistiky a propagací hor v Libereckém regionu. Pracuje ve třech tematických sekcích: sekci ochrany přírody, kulturní, propagační a vlastivědné sekci a pozemkovém spolku. Činnost JJHS je velmi různorodá - od kosení luk a značení rezervací, přes opravy vyhlídek a historických rozcestníků, po pořádání výstav a vydávání publikací. Péče o biologicky cenné luční ekosystémy v Jizerských horách, rekonstrukce vyhlídkových míst v Jizerských horách a okolí a další.

Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských hor - Tato nadace ve spolupráci se Společností pro Jizerské hory, o.p.s. uspěla se žádostí o dotaci z Operačního programu životního prostředí s projektem Podpora biodiverzity lesních ekosystémů v Jizerských horách. Tento projekt se stal nejlépe hodnoceným ze všech. V příštích třech letech bude v Jizerských horách osázeno přes 331 ha ploch necelými 90 tisíci sazenicemi dřevin (buků, dubů, jedlí, ...). Snaží se tak přispět k obnově přirozené druhové skladby lesů Jizerských hor.

SEVER - Středisko ekologické výchovy a etiky Litoměřice a Rýchory - Posláním střediska je výchova k trvale udržitelnému způsobu života, resp. ekologická výchova. Jejím prostřednictvím usiluje o prohloubení odpovědného jednání člověka vůči přírodě i k ostatním lidem a o uvědomění si jedinečnosti a nenahraditelnosti přírody a potřeby její ochrany.

Společnost pro Jizerské hory, o.p.s - Obecně prospěšná společnost všestranně přispívá k obnově harmonické krajiny Jizerských hor a harmonického vztahu lidí k této krajině. Poslání je realizováno prostřednictvím 4 programů: program péče o krajinu, program udržitelného rozvoje komunit, program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a program podpory neziskového sektoru. Dvakrát ročně je pořádána akce: Uklidíme Jizerky.

Společnost přátel přírody - Nezisková ekologická organizace spojující praktickou ochranu přírody s ekologickou výchovou. Vznikla v roce 1994, až do roku 2002 působila pod názvem Staří ochránci Jizerských hor. Společnost přátel přírody je členem Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina. Organizace zajišťuje akce jako: Šance pro jilmy, Lesní naučná cesta Harcov, Ekovýchova na okraji kraje, Záchrana tisů v Libereckém kraji a další.

Suchopýr, o.p.s - Obecně prospěšná společnost Suchopýr naplňuje svoje poslání od roku 1997. Jedna z aktivit společnosti je obnova lesních společenstev na území CHKO Jizerské hory. Jedná se především o pěstování dřevin v lesních školkách s účastí mladých lidí z regionu, celé České republiky i zahraničí. Spolupracuje se státní správou a samosprávou (Správa CHKO Jizerské hory, obecní úřady), ale také s mnoha dalšími nevládními organizacemi v Čechách, v Německu a Polsku. Suchopýr je členem Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina. Příkladem jejich práce je např. rozmnožování a péče o vybrané druhy stromů a keřů na území Chráněné krajinné oblasti Jizerské hory.

Obecně prospěšná společnost České Švýcarsko - Posláním je šetrný rozvoj regionu České Švýcarsko. Mezi základní cíle společnosti patří hlavně posílit environmentální rozvoj regionu založený na ochraně přírodních a kulturních hodnot, posílit ekonomický rozvoj regionu založený na šetrné turistice a pozitivní prezentaci a posílit sociální rozvoj regionu založený na znalostech a vzdělání.

2.10.3 ZÁVĚR

V Severních Čechách se nachází daleko více ekologických organizací a společností. Jedná se v drtivé většině o organizace, které působí na území celé České republiky. Pro příklad mezi ně patří: České sdružení pro biomasu, Přátelé přírody ČR, Veronica, Svaz ochrany přírody a krajiny ČR a mnoho dalších. Každá z vyjmenovaných společností se zaměřuje na různé věci v souvislosti s ekologií, avšak jejich původní záměr je stejný – ochrana přírody a krásných úkazů, které nám naše země přináší.

2.10.4 POUŽITÁ LITERATURA

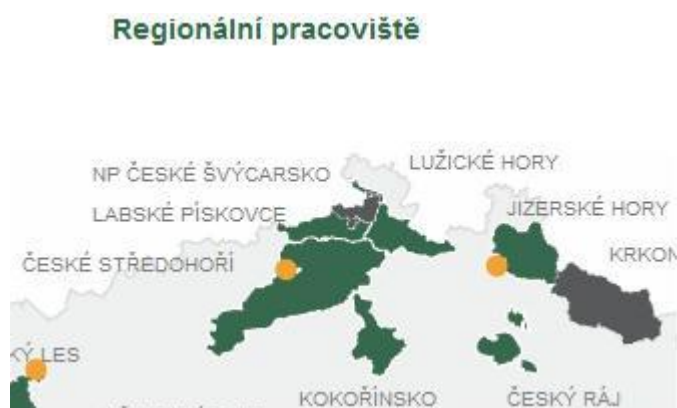
- *Hra o zemi* [online], dostupná na [www:< http://www.hraozemi.cz/zelena-seznamka.html>](http://www.hraozemi.cz/zelena-seznamka.html) [22.4.2012]
- *Armillaria* [online], dostupná na [www:< www.armillaria.cz>](http://www.armillaria.cz) [22.4.2012]
- *Deti zeme* [online], dostupná na [www:< http://www.detizeme.cz>](http://www.detizeme.cz) [22.4.2012]
- *Horský spolek* [online], dostupná na [www:< http://www.horskyspolek.cz](http://www.horskyspolek.cz)
➤ [22.4.2012]
- *Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských hor* [online], dostupná na [www:< http://www.jizerky.ecn.cz >](http://www.jizerky.ecn.cz) [22.4.2012]
- *České Švýcarsko* [online], dostupná na [www:< http:// www.ceskesvycarsko.cz>](http://www.ceskesvycarsko.cz) [22.4.2012]
- *Suchopýr* [online], dostupná na [www:< http://www.suchopyr.cz>](http://www.suchopyr.cz) [22.4.2012]
- *Společnost přátel přírody* [online], dostupná na [www:< http://www.cmelak.cz>](http://www.cmelak.cz) [22.4.2012]
- *Společnost pro Jizerské hory* [online], dostupná na [www:< http:// www.projizerky.cz](http://www.projizerky.cz)
> [22.4.2012]
- *SEVER - Středisko ekologické výchovy a etiky Litoměřice a Rýchory* [online], dostupná na [www:< http://www.sever.ekologickavychova.cz>](http://www.sever.ekologickavychova.cz) [22.4.2012]

2.11 PRACOVISTĚ AOPK SEVERNÍCH ČECH (JEJICH PŮSOBNOST, ČINNOST A KOMPETENCE)

Bc. Radka Reková, Bc. Jan Špaček

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky (AOPK ČR) je organizační složka státu zřízená Ministerstvem životního prostředí. Její ředitelství je v Praze a jemu podléhá dalších 24 regionálních pracovišť. Jejím hlavním cílem je péče o přírodu a krajinu v České republice.

Do severních Čech zahrnujeme tyto regionální pracoviště (podle vymezení krajů z r. 1960): SCHKO (Správa chráněné krajinné oblasti) České středohoří (se sídlem v Litoměřicích), Jizerské hory a KS (Krajské středisko) Liberec, Labské pískovce (Děčín), Lužické hory (Jablonné v Podještědí) a KS Ústí nad Labem. Národní parky nepodléhají správě AOPK ČR, mají samostatný správní orgán – správu národního parku, který koordinuje a řídí všechny hlavní aktivity, týkající se zásahů do přírodního prostředí. Jsou zřizovány zákonem.

Obr. 22: Pracoviště AOPK v severočeském regionu.

Krajská střediska jsou odbornými pracovišti AOPK ČR pro zpracování odborných posudků a stanovisek a zajišťují podporu státní správy ochrany přírody pro kraje a obce, resp. jejich úřady. Podílejí se na administraci krajinotvorných programů.

2.11.1 ČINNOST SPRÁVY CHKO

Chráněné krajinné oblasti jsou rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení. Jsou definovány v § 25-28 zákona. Ochrana těchto oblastí je odstupňována zpravidla do 4 zón, jimiž se určují limity hospodaření a jiného využívání přírodního potenciálu. Hospodářské využití se provádí s ohledem na zachování a podporu jejich ekologické funkce. Součástí první - nejprísnejší - zóny jsou zvláště chráněná území menší rozlohy – tzv. maloplošná zvláště chráněná území (MZCHÚ).

Správy chráněných krajinných oblastí vykonávají pro území CHKO státní správu v oblasti ochrany přírody a krajiny, zajišťují naplňování podpůrných krajinotvorných programů, sledují stav svěřeného území, působí v oblasti ekologického vzdělávání, výchovy a osvěty. AOPK ČR také zajišťuje péči o státní majetek ve zvláště chráněných územích vyplácení

finančních náhrad za ochranu přírody vyvolané ztížení zemědělského a lesnického hospodaření a praktickou péči o národní přírodní rezervace a národní přírodní památky i mimo území CHKO. Kromě toho plní i funkci sběrného dvora a odborného garanta při uplatňování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy na území CHKO.

2.11.1.1 Ochrana přírody

1. Vymezení hranic CHKO (Hranice jsou vedeny převážně po silnicích I. a II. třídy a po železniční trati, výjimečně po jiných zřetelných liniích v terénu) a zonace oblasti (CHKO jsou územně členěny do zón odstupňované ochrany přírody; na území CHKO se zpravidla vymezují čtyři takovéto zóny. Členění CHKO do zón vyplývá z potřeby zajistit ochranu přírody a krajiny diferenciováním způsobem, neboť celé území CHKO není z hlediska zastoupení předmětu ochrany kvalitativně homogenní a možnost negativního ovlivnění různých částí území je taktéž rozdílná).

2. Zvláště chráněná území (Území či lokality s unikátní nebo reprezentativní biologickou rozmanitostí, s jedinečnou geologickou stavbou a významné z hlediska vědeckého výzkumu či území reprezentující charakteristické prvky krajinného rázu kulturní krajiny lze vyhlásit za zvláště chráněná. Cílem ochrany je nejčastěji udržení nebo zlepšení dochovaného stavu území nebo ponechání území či jeho části samovolnému vývoji. Dle § 14 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, existuje v ČR šest kategorií zvláště chráněných území. Z hlediska velikosti je lze rozdělit na tzv. velkoplošné kategorie-národní parky, chráněné krajinné oblasti a tzv. maloplošné kategorie-národní přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní rezervace, přírodní památky).

3. Chráněné druhy živočichů a rostlin (Dle § 48 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, lze ty druhy rostlin a živočichů, které jsou ohrožené nebo vzácné, vědecky a kulturně velmi významné, vyhlásit za zvláště chráněné).

4. Památné stromy (V kategorii zvláštní ochrany „Památný strom“ mohou být podle § 46 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, vyhlášeny mimořádně hodnotné stromy, jejich skupiny nebo stromořadí. Vždy by se ovšem mělo jednat o jedince významné svým vzrůstem, věkem, habitem, dále stromy tvořící krajinnou dominantu nebo stromy, které připomínají historické události, popř. se k nim váží určité příběhy či pověsti. Za památné stromy mohou být rovněž vyhlášeny významné introdukované dřeviny).

2.11.1.2 Natura 2000

NATURA 2000 je soustava chráněných území, jejímž cílem je chránit vybrané rostlinné a živočišné druhy a přírodní stanoviště. Je tvořena ptačími oblastmi a evropsky významnými lokalitami. Cílem soustavy NATURA 2000 je ochrana biologické rozmanitosti zachováním nejhodnotnějších přírodních lokalit na území Evropské unie prostřednictvím vzájemného sladění zájmů ochrany přírody se způsobem jejich obhospodařování. Celkovou přípravu soustavy NATURA 2000 v České republice zajišťuje Ministerstvo životního prostředí. Garantem zodpovídajícím za odborné podklady je Agentura ochrany přírody a

krajiny České republiky. Předjednáním návrhů evropsky významných lokalit jsou pověřeny Správy CHKO.

2.11.1.3 Plán péče

Plán péče o CHKO je odborný a koncepční dokument ochrany přírody, který na základě údajů o dosavadním vývoji a současném stavu území navrhuje opatření na zachování nebo zlepšení stavu předmětu ochrany. Plán péče slouží k usměrňování a ovlivňování lidské činnosti s ohledem na poslání CHKO, jako podklad pro jiné druhy plánovacích dokumentů a pro rozhodování orgánů ochrany přírody.

2.11.1.4 Péče o přírodu a krajinu

Správy CHKO provádí realizaci praktické péče o přírodní a krajinné prostředí CHKO a některé národní kategorie maloplošných chráněných území mimo vlastní CHKO zejména s použitím Programu péče o krajinu (PPK).

Okruh činností: Péče o ohrožené a vzácné biotopy, podpora druhů živočichů a rostlin a jejich populací, ošetřování památných a významných stromů, péče o geofond starých krajových odrůd, zvyšování biodiverzity v lesních porostech, omezování výskytu geograficky nepůvodních a invazních druhů rostlin a dřevin, budování a údržba informačního systému.

2.11.1.5 ÚSES

Mezi důležité nástroje ochrany přírody patří územní systém ekologické stability (ÚSES). Jeho účelem je zachování existence volně žijících organismů v krajině v areálu jejich přirozeného rozšíření. To je zajišťováno soustavou přírodních, či přírodě blízkých ekosystémů, která volně žijícím organismům zajišťuje možnost reprodukce, migrace apod.

2.11.1.6 Monitoring a výzkum

Inventarizační průzkumy. (Jsou prováděny především pro zjištění aktuálního stavu území a jeho porovnáním se situací v minulosti. Na základě výsledků průzkumů lze odhadovat vývoj do budoucna a stanovit kritéria pro případný management území).

2.11.1.7 Ekologická výchova

Ekologickou výchovu, informační službu, průvodcovskou činnost a další osvětu je třeba pokládat za nezbytnou součást činnosti každé správy CHKO, pokud chce problematiku ochrany svěřeného území postihnout v maximálním rozsahu. Cílem zmíněných činností je popularizace záměrů ochrany přírody u všech vrstev obyvatelstva včetně seznámení se základy ekologie a rozvíjení ekologického myšlení a citění se zvláštním důrazem na obyvatele regionu, ve kterém se CHKO nachází, ale i na obyvatele regionů k CHKO přiléhajících. Z tohoto důvodu Správy CHKO dlouhodobě spolupracují se subjekty jako jsou školy všech stupňů, dětské a mládežnické organizace, kluby, muzea, informační centra, obce apod.

2.11.1.8 Stráž ochrany přírody

Posláním stráže je strážní, kontrolní, informační, výchovná a odborná činnost ve svěřeném území. Stráž ochrany přírody tvoří strážci a zpravodajové. Strážce přírody je fyzická osoba pověřená výkonem státní správy, jejímž úkolem je zejména dohled nad

dodržováním právních předpisů v oblasti ochrany přírody a krajiny; zpravodaj provádí především sledování stavu přírodního prostředí. Strážce má postavení veřejného činitele.

2.11.1.9 Publikační činnost

Publikace AOPK ČR bývají výstupem monitorovacích činností a výzkumů agentury popř. se podílejí na ekologické výchově a osvětě odbornou i populárně naučnou formou. AOPK se podílí jak na velkých syntézách (např. Chráněná území ČR), tak i na drobných publikacích jako jsou např. informační letáky, které vydává ve vlastním nakladatelství (Agentura ochrany přírody a krajiny ČR).

2.11.1.10 Sport, turistika, rekreace

S osvětovou činností úzce souvisí i tvorba a umístění drobných objektů do krajiny jako jsou naučné a informační tabule doprovázející naučné stezky, kde se turisté mj. mohou seznámit s pravidly chování v chráněných územích nebo s tipy na výlety.

2.11.1.11 Krajinný ráz a výstavba

V zájmu zachování krajinného rázu je zachování nejen přírodních složky krajiny, ale i typické urbanistické struktury sídel, jejich rázu, siluety, způsobu umístění v krajině, „jednoduchost“ a prostorové utváření jednotlivých objektů, s vazbou na zemědělskou krajinu s prostorově vymezenými přírodními předěly a lesy. K zachování interiéru sídel patří i tradiční oplocení, cesty, zahrady a sady. Důležité je minimalizovat fragmentaci krajiny různými stavbami a zachovat, případně zlepšit, jejich současnou migrační prostupnost. Cílem ochrany krajinného rázu oblasti by měl být vyvážený vztah mezi přírodními a kulturními složkami krajiny. K novým výstavbám či stavebním úpravám je tak vyžadován souhlas orgánu ochrany přírody.

Obr. 23: Krajina Českého středohoří u Loun (foto: J. Divíšek).

Obr. 24: NP České Švýcarsko (foto: M. Čapek).

2.11.2 ZDROJE:

- www.ochranaprirody.cz [online], dostupné 9. 5. 2012
- <http://markvartice-unas.cz> [online], dostupné 9. 5. 2012
- www.ochranaprirody.cz [online], dostupné 9. 5. 2012

2.12 ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU V SEVERNÍCH ČECHÁCH

Bc. Marek Nožička, Bc. Jan Špaček

2.12.1 ÚVOD

Severní Čechy patřily již od počátků průmyslové revoluce k jednomu z nejprůmyslovějších oblastí tehdejší rakousko-uherské monarchie, která zaujímala značné území ve střední Evropě. Tento odkaz minulosti můžeme v menší míře sledovat i dnes, ovšem ne s takovou grácií a věhlasem, jako v minulých staletích. Po dramatických událostech druhé světové války se tak obraz tohoto území přeci jen mění a do popředí zájmu se dostávají tak jako v jiných oblastech služby, mezi nimiž zaujímá cestovní ruch důležité postavení. Ostatně blízkost hranic s Německem i Polskem dává Severočechům možnosti orientace cestovního ruchu nejen pro tuzemské návštěvníky, ale i pro poměrně velké množství zahraničních turistů. A předpoklady tato oblast rozhodně má.

2.13 CESTOVNÍ RUCH V SEVERNÍCH ČECHÁCH

2.13.1 VYMEZENÍ REGIONU

Severní Čechy se skládají ze dvou dnešních krajů, Ústeckého a Libereckého. Protože exkurze, k níž se tato práce vztahuje, je naplánována především na území Ústeckého kraje, budeme se věnovat v dalších částech práce výhradně cestovnímu ruchu v Ústeckém kraji a jeho potenciálu v tomto celku.

2.13.2 POTENCIÁL K CESTOVNÍMU RUCHU

Nežli se začneme bavit o samotném vývoji a možnostech cestovního ruchu, je třeba říci něco o minulosti tohoto území, jelikož právě historický obraz a určité předsudky ovlivňují nynější situaci poměrně značně. Na mysli máme především události spojené s nástupem Adolfa Hitlera k moci, připojení Sudet ke Třetí říši a následném poválečném odsunu německého obyvatelstva, jež v těchto oblastech tvořilo naprostou většinu obyvatelstva (často i více než 90%), do Německa. Lokalita byla následně mohutně dosídlena z celého tehdejšího Československa, což vedlo k prolínání nářečí i kultur jednotlivých obyvatel. Společný tak zůstává daleko nižší a slabší vztah obyvatel k tomuto regionu, což se projevuje v řadě oblastí každodenního života. Ožehavost poválečného rématu je i po více než šedesáti letech stále značná a problémy s restitucemi majetků původním německým obyvatelům rozhodně nepřidávají atraktivitu území z pohledu cestovního ruchu, který staví na něčem, co bychom mohli označit jako „dobrou pověst“.

Dalším negativně vnímaným aspektem je obraz severních Čech jako špinavé hnědouhelné pánve s těžebními věžemi v očích nejen české veřejnosti. Je sice pravdou, že mnohá místa dotčená těžbou nevypadají příliš vábně, ovšem na řadě z nich dochází k rekultivaci a navíc se v Ústeckém kraji nachází množství přírodních či kulturně-historických objektů, které svou hodnotu bezesporu mají. Je však třeba kriticky dodat, že kyselé deště způsobené přítomností mnoha tepelnými elektrárnami spalujících méně kvalitní hnědé uhlí severočeské přírodě na mnoha místech velmi uškodily a přestože se již podařilo množství

škodlivin unikajících do ovzduší a zpětně se vracejících v podobě ničivých dešťů redukovat, v mnohých místech se s tím příroda stále vypořádává.

Kromě samotných předpokladů k cestovnímu ruchu je jedním ze základních kamenů potenciálu cestovního ruchu dobrá poloha místa a jeho dostupnost. V tomto ohledu má hornatá oblast Ústeckého kraje poměrně velkou výhodu jakožto příhraniční oblast, což jsme zmínili již v úvodu. Německo i Polsko jsou vzdáleny pouze několik desítek kilometrů, což skýtá možnosti nejen přilákat zahraniční turisty, ale také spolupracovat s německou stranou na společných projektech (spolupráce s Polskem pak spíše s Libereckým krajem, jelikož Ústecko s Polskem přímo nesousedí). Dobré spojení do hlavního města Prahy a hustá síť autobusové i vlakové dopravy (ta především ve směru západ východ) přispívá ke zvýšení potenciálu cestovního ruchu.

2.13.3 PŘEDPOKLADY CESTOVNÍHO RUCHU

Přestože je vnímání přírody a jejích krás v severních Čechách spíše záporné, nalezneme zde řadu míst, která dávají na jakékoliv předsudky rychle zapomenout. Vlajkovou lodí přírodních atrakcí v severních Čechách je zcela jednoznačně Národní park České Švýcarsko (obr. 2), nejmladší ze čtveřice českých národních parků, který se rozprostírá na rozloze 79 km². Jeho unikátnost spočívá především ve velmi rozmanitém povrchu tvořeném jak pískovcovými skalami, tak hlubokými kaňonovitými údolími. Typickým obrázkem tohoto území jsou především skalní města, skalní věže a další útvary tvořené pískovcem, kvůli nimž byl primárně tento park v roce 2000 vyhlášen. Kromě geologických a geomorfologických unikátností zde nalezneme také velké množství vzácných živočichů i rostlin, za což byl park oceněn zařazením na seznam chráněných území evropského významu Natura 2000.

A není to jen národní park, který chrání a zachovává severočeskou přírodu. Chráněné krajinné oblasti (CHKO) tvoří dokonce celou čtvrtinu území Ústeckého kraje, což shledáváme jako vysoké číslo. Jedná se o CHKO České středohoří, které má přívlastek botanicky nejbohatšího chráněného území v České republice, CHKO Labské pískovce a větší či menší části CHKO Lužické hory a Kokořínsko. Společně se 140 maloplošnými chráněnými územími tak poměrně značně vyvrací pohled na severní Čechy jako smogem zdevastované území. Výrazným znakem českého turismu jsou také rozhledny, kterých najdeme v severních Čechách poměrně značné množství. Mezi nejznámějšími bychom mohli jmenovat rozhledny na Milešovce, Děčínském Sněžníku či Jedlové.

Kromě přírodních úkazů mohou návštěvníci tohoto kraje obdivovat také lidské výtvořiny a to jak historické, tak ty současné. V kraji je 5 městských památkových rezervací, 3 vesnické památkové rezervace, městské památkové zóny i skanzen v Zubrnici, který je nejmladším v Čechách. Nachází se zde také množství hradů a zámků (Střekov, Ploskovice, Krásný Dvůr) i významných církevních památek a památných míst, jakým je například hora Říp s rotundou sv. Vojtěcha a sv. Jiří, s níž je spjata mytologie českého národa. Dále bychom zmínili i 3 zoologické zahrady, které se nacházejí v Chomutově, Ústí nad Labem (obr. 1) a Děčíně. Důležitou historickou hodnotu pak představuje vojenská pevnost a hřbitov v Terezíně, které jsou svědky nešťastné historie druhé světové války.

Obr. 25: Pravčická brána v NP České Švýcarsko (foto: J. Divíšek).

2.13.4 ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU

Z výše uvedených údajů vyplývá, že možnosti pro vytvoření kvalitního a úspěšného cestovního ruchu jsou v severních Čechách (v této studii myšleno Ústeckém kraji) dostatečné a lze s nimi pracovat. Podíváme-li se na reálný odraz z praxe, zjistíme, že k naplnění potenciálu zatím nedochází v takové míře, v jaké by se dalo očekávat. Z dat z roku 2005 publikovaných v Návrhu nové rajonizace cestovního ruchu ČR vyplývá, že kapacita lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních je pouze 23 tis. lůžek, což odpovídá necelým 5% celkové kapacity ČR. Nejvíce jsou zastoupena velká města, dále pak lázeňské oblasti či letní rekreační oblasti. Špatná je naopak situace v horském prostředí, kde počty dosahují necelého tisíce lůžek.

Také tomu odpovídá počet hostů, kterých pro stejné období přijelo do Ústeckého kraje necelých 400 tisíc, což je opět pod průměrem České republiky. Potvrzuje se naopak teze, že blízkost hranic hraje důležitou úlohu, jelikož více než 40% těchto turistů přijelo ze zahraničí, převážně z blízkého Německa. Nelze však říci, že by se zdejší podnikatelé nesnažili na poli cestovního ruchu prosadit. Ba naopak jejich počty dosahují nadprůměrných hodnot v porovnání s celorepublikovým průměrem (v severních Čechách je průměr 26 podnikatelů na 1 000 EA obyvatel, zatímco průměr ČR je o 2 podnikatele nižší). Méně je naopak v cestovním ruchu zaměstnanců, kde podíl EA obyvatel tvoří pouze 3% oproti národnímu číslu 3,9%.

2.13.5 ZÁVĚR

Cestovní ruch v severních Čechách, potažmo Ústeckém kraji, naráží na předsudky a špatné mínění tuzemských obyvatel i cizinců, přestože skýtá rozhodně zajímavé možnosti v oblasti turismu. I přes dostatečnou dopravní infrastrukturu nedochází zatím k naplnění potenciálu, který je rozhodně vyšší než současné stavy turistů, což je však problém mnoha

českých krajů. Možností jak zlepšit tuto situaci je podle našeho mínění kvalitnější propagace prostřednictvím nejrozličnějších médií a dobudování kvalitní ubytovací infrastruktury.

2.13.6 POUŽITÁ LITERATURA

- VÁŇOVÁ, V.: Sborník celostátního kolegia organizací cestovního ruchu v České republice, CzechTourism, Písek, 2008, 64. s
- VYSTOUPIL, J. a kol.: Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR, 1. vyd., Epava a.s., Olomouc, 2007, 108 s., ISBN 978-80-210-4263-6
- *Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem*, dostupné na WWW: <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pracoviste-npu/uop-v-usti-nad-labem/>
- *Soubor lidové architektury Zubrnice*, dostupné na WWW: <http://www.zubrnice.cz/index.php>
- *Správa Národního parku České Švýcarsko*, dostupné na WWW: <http://www.npcs.cz/>

2.14 FUNGOVÁNÍ MAS (MÍSTNÍCH AKČNÍCH SKUPIN), JEJICH PŮSOBNOST A DOPADY NA REGIONÁLNÍ ROZVOJ

Bc. Pavel Pohorský

2.14.1 CO JE MAS

Místní akční skupina (MAS) je organizace, založená na principech místního partnerství za účelem podpory a rozvoje daného venkovského regionu. Jde o společenství občanů, neziskových organizací, soukromých podnikatelských subjektů a veřejné správy (obcí, svazků obcí a institucí veřejné moci). Účelem je spolupráce při rozvoji venkova, zemědělství a při získávání finanční podpory z Evropské unie a z národních programů pro daný region. Místní akční skupina se podílí na realizaci programu obnovy a všestranného rozvoje venkova s cílem zlepšit kvalitu života na venkově prostřednictvím setrvalého a integrovaného místního rozvoje.

2.14.2 ZÁKLADNÍ PARAMETRY MAS

Mezi hlavní vlastnosti těchto organizací patří hlavně, aby byly na geograficky homogenním území, s počtem obyvatel od 10 do 100 tisíc mimo města s počtem obyvatel větším než 25 tisíc. Hustota zalidnění by přitom neměla přesáhnout 150 obyv./km².

Důležitou podmínkou je, aby ta část zástupců z veřejné správy, byla zastoupena maximálně z 50 % (což se týká i řídicího orgánu). Druhá polovina je tvořena zástupci podnikatelů a neziskových organizací.

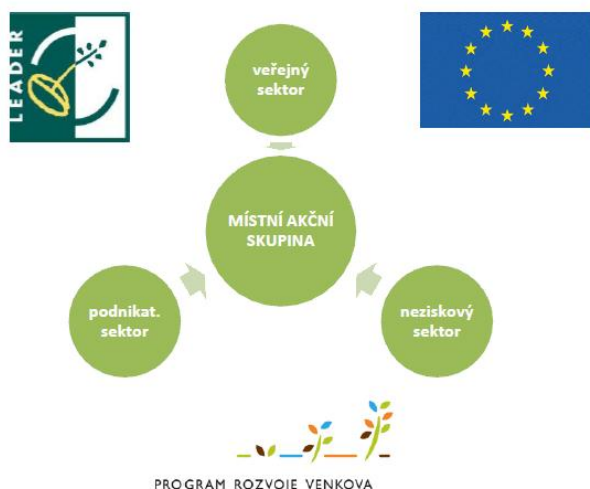
MAS dle Programu rozvoje venkova může být obecně prospěšná společnost nebo zájmové sdružení právnických osob. Nemůže ale být občanským sdružením. Členové MAS musí mít v daném mikroregionu bydliště, sídlo, nebo v něm musí působit. Musí mít stanoven statut, stanovy, organizační řád, strukturu a být registrována u Ministerstva vnitra ČR. Z dokumentů musí projednat a schválit i strategii pro dané území.

Musí fungovat metodou LEADER – Liaison Entre Actions Développement de l'Économie Rurale neboli Propojení aktivit rozvíjejících venkovskou ekonomiku. (Wikipedie, 2012) Základními principy jsou přístup zdola nahoru – o budoucnosti regionu rozhodují lidé žijící a pracující v území, znající jeho tradice a potřeby. Organizace reagují integrovaně, komplexně a vícesektorově. Informace si vyměňují v síti (viz dále) a vzájemně mezi sebou spolupracují. (Ministerstvo zemědělství ČR, 2011)

V Česku existuje Národní síť Místních akčních skupin ČR. NS MAS ČR byla založena v roce 2007, samotná síť vznikla ale již mnohem dříve, v roce 2005, jako neformální seskupení místních akčních skupin pod názvem Národní síť rozvoje venkova (NSRV). Národní síť MAS má za úkol hlavně přenos zkušeností a podpora jejich činnosti, také shromažďuje informace o všech skupinách na svých stránkách. (NS MAS ČR o.s., 2008-2012)

Od mikroregionu se liší tím, že mikroregion je sdružení obcí, které usilují o společný cíl, a od euroregionu zase tím, že euroregion se zabývá přeshraniční spoluprací. (Wikipedie, 2012)

V současné době existuje na území ČR více než 150 MAS. V celé Evropě existují tisíce "skupin pro místní akce" – LAGs (Local action groups), které navzájem spolupracují a předávají si zkušenosti s rozvojem venkova. Existuje i mezistátní spolupráce.

Obr. 26: Princip MAS ve zkratce (Ministerstvo zemědělství ČR, 2012).

2.14.3 ZHODNOCENÍ

Šíření metody LEADER v území ČR je velice dynamický. (Ministerstvo zemědělství ČR, 2012)

Ministerstvo zemědělství, které zaštiťuje MAS pomocí Programu rozvoje venkova na období 2007–2013, provádí každoroční hodnocení jejich činnosti. V současnosti je dostupné hodnocení za rok 2011. Probíhalo formou veřejných prezentací každé skupiny. Skupiny byly rozřazeny do skupin A až D dle počtu získaných bodů. Téměř 80 % se umístilo ve skupině A a B, což znamená zlepšení oproti roku 2010 o 14%. Členy Hodnotitelské komise byli zástupci Ministerstva zemědělství (MZČR), Státního zemědělského intervenčního fondu (SZIF), NS MAS ČR a zástupci hodnotitele za IV. osu Programu rozvoje venkova ČR.⁶

Jako podklad pro hodnocení sloužil komisi dotazník vyplněný místními akčními skupinami. Všechny z podpořených skupin v rámci Programu rozvoje venkova značně překročily minimální parametry stanovení v dotazníku.

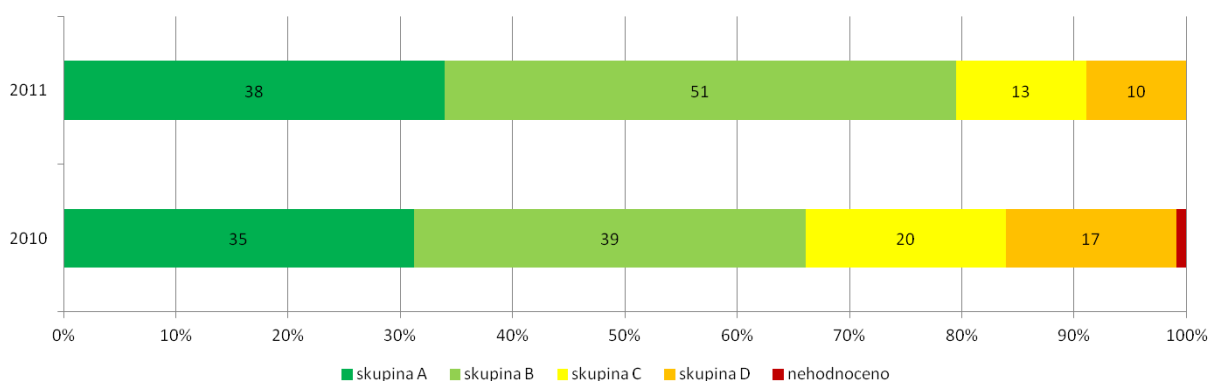
Stejně jako v loňském roce byly MAS rozřazeny do následujících 4 skupin dle získaného počtu bodů.

⁶ Činnost místních akčních skupin byla hodnocena v sedmi oblastech:

1. Strategické dokumenty MAS
2. Personální zajištění činnosti MAS
3. Administrace výzev a výběr projektů v rámci Strategického plánu LEADER
4. Integrace a rozvoj MAS
5. Monitoring a evaluace MAS
6. Propagace MAS
7. Nadstavba aktivit MAS

Tab. 2. Kategorie MAS v hodnocení MZČR, (Ministerstvo zemědělství ČR, 2011)

Název		Komentář
A	Nejlépe fungující	příklady dobré praxe, vysoce transparentní a důvěryhodné, aktivní a aktivizující území
B	Dobře fungující	je u nich prokazatelná nadstavba metody LEADER (tj. umí nejen rozdělovat peníze, ale mají jasnou strategii a distribuce finančních prostředků přes ně má přidanou hodnotu oproti centralizovanému rozdělování)
C	Průměrné	splňují formální požadavky pro existenci a čerpání, efekt je téměř stejný, jako kdyby finance byly přerozdělovány centrálně
D	MAS, které by svůj přístup měly přehodnotit	jsou na hranici toho, co se od nich očekává, splňují pouze formální pravidla

Obr. 27 Zlepšování stavu skupin v porovnání mezi lety 2011 a 2010 v hodnocení MZČR, do pozitivních skupin A a B se dostalo o 15% více skupin, (Ministerstvo zemědělství ČR, 2011)

2.14.4 POZITIVNÍ HODNOCENÍ

Mnohé skupiny se mohly pochlubit zajímavými činnostmi. Často se zaměřují na podporu cestovního ruchu nejen samotnou propagací území, ale i vlastními turisticky atraktivními produkty, které podněcují chuť navštívit i další zajímavá místa v regionu.

Mnoho jich také klade velký důraz na hodnocení vlastní činnosti, jak s pomocí externích subjektů, tak prostřednictvím dotazníkových šetření u široké veřejnosti. Tato šetření tedy nejsou zaměřena pouze na potřeby potenciálních žadatelů v území, ale zejména na zhodnocení vlastní činnosti MAS, resp. spokojenosti obyvatel s činností MAS. Dvě z místních akčních skupin v ČR jsou dokonce držiteli certifikátu ISO.

Ze zahraničních MAS spolupracují zejména s nejbližšími sousedy – tedy s rakouskými, německými, slovenskými a polskými. Nezřídka však navazují spolupráci i s MAS z Estonska či Finska. Aktivně se zapojují do společenských akcí pořádaných v regionu, většina pořádá i vlastní společenské akce, které vhodně doplňují nabídku v regionu.

Informování obyvatel území o dění v regionu prostřednictvím nejrozličnějších informačních kanálů je takřka samozřejmostí u všech MAS. (Ministerstvo zemědělství ČR, 2011)

Ty nejlepší skupiny působí hlavně v Jihomoravském, Olomouckém a Středočeském kraji. V Ústeckém kraji je asi nejlepší MAS Šluknovsko. (Ministerstvo zemědělství ČR, 2010).

Obr. 28: Podkroví podstávkového domku, který je rekonstruován za pomoci MAS Šluknovsko (foto: F. Chvátal).

2.14.5 ZDROJE

- Ministerstvo zemědělství ČR. 2012. Analýza pokrytí ČR místními akčními skupinami. eAGRI. [Online] 12. 3 2012. [Citace: 20. 5 2012.] <http://eagri.cz/public/web/mze/venkov/mistni-akcni-skupiny/aktuality/analyza-pokryti-cr-mistnimi-akcnimi.html>.
- —. 2011. eAGRI Venkov. Místní akční skupiny. [Online] 2011. [Citace: 20. 5 2012.] <http://eagri.cz/public/web/mze/venkov/mistni-akcni-skupiny/>.
- —. 2011. Hodnocení místních akčních skupin 2011. eAGRI. [Online] 25. 10 2011. [Citace: 20. 5 2012.] <http://eagri.cz/public/web/mze/venkov/mistni-akcni-skupiny/aktuality/hodnoceni-mistnich-akcnich-skupin-2011.html>.
- —. 2010. Nejlépe fungující místní akční skupiny byly vyhlášeny na Večeru venkova dne 27. 8. 2010 v rámci výstavy Země živitelka v Českých Budějovicích. eAGRI. [Online] 31. 8 2010. [Citace: 20. 5 2012.] <http://eagri.cz/public/web/mze/venkov/mistni-akcni-skupiny/aktuality/nejlepe-fungujici-mistni-akcni-skupiny.html>.
- NS MAS ČR o.s. 2008-2012. O nás. Národní síť Místních akčních skupin České republiky. [Online] hvjdesign.eu, 2008-2012. [Citace: 20. 5 2012.] http://www.nsmas.cz/index.php?id=o_nas.html.

- Wikipedie. 2012. Wikipedie, otevřená encyklopedie. [Online] 2012. Zdroj posloužil pro získání základní obecně známých informací zejména o městech. Přesné heslo vždy odpovídá heslu v textu. <http://cs.wikipedia.org>.